

Varför bör kvinnorepresentationen öka?

En textstudie av den interna debatten inom tre politiska
kvinnoförbund under sjuttioalet

Abstract

When it comes to political representation, all over the world women almost always make up a minority of representatives in the legislative bodies. The Scandinavian countries in general and Sweden in particular have though been exceptions to this rule with, when compared to other countries, a rather high percentage of women in elected positions. This development took off in the seventies: during that decade the unit percentage of women in the Swedish Riksdag rose by double!

The aim for this thesis is to analyse what underlying ideas influenced this advance. The focus is on three different female party federations, who are believed to have had a great impact on this increase of women politicians through their influence in their own mother parties. The federations analysed are the ones connected to the Social Democratic Party, the Centre Party and the Liberal party. During this period, the Seventies, all of the federations had internal debates within their own magazines on the theme of “more women in politics.”

The specific question to be answered here is: “Why were more women wanted in politics?” In order to answer this question and hopefully shed some light on the whole debate on representation, this paper breaks down the various approaches towards such issues of representation into three different schemas or models of analysis. These three schemas, found in the academic debate, for an increased female political representation, are: the “interest argument,” the “resource argument,” and the “justice argument.” The result from the study is that none of the federations’ approaches presented a *solid* picture of why more women were considered to be of importance. Different ideas were presented side by side although “female interests” were considered slightly more important than the other arguments for an increased female political representation.

Keywords: women’s representation, interests, resources, justice, women’s federations

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
1.1	Syfte och problem.....	3
1.2	Material.....	5
1.3	Metod	5
1.3.1	Tolkning	7
1.4	Tidigare forskning	8
1.5	Disposition.....	9
2	Kvinnoförbunden	10
3	Teoretisk analysram	11
3.1	Intresse som argument	11
3.1.1	Politisk relevans	11
3.1.2	I praktiken.....	12
3.1.3	Närvarons politik.....	14
3.1.4	Problemet med essentialism	15
3.2	Resurser som argument.....	15
3.2.1	Modersegenskaper	15
3.2.2	En högre moral.....	17
3.2.3	Kritik.....	18
3.3	Rättvisa som argument	18
3.3.1	Kvinnor som symbol	19
3.3.2	Representation som rättighet	19
3.3.3	Vad den liberala demokratin missat	20
4	Textstudie	21
4.1	Centerns kvinnoförbund	21
4.2	Socialdemokraternas kvinnoförbund.....	26
4.3	Folkpartiets kvinnoförbund	29
5	Diskussion	35
6	Referenser	39
6.1	Böcker och artiklar	39
6.2	Primärmaterial.....	41
6.2.1	Tidskrifter	41
6.2.2	Övrigt material	41

1 Inledning

Under 1970-talet hände något med kvinnors politiska representation i Sverige: den började plötsligt öka drastiskt. 1971 fanns det i riksdagen 14 % kvinnor, medan det 1980 fanns 27,8 %, antalet kvinnor hade alltså fördubblats under mindre än ett decennium. Många faktorer kan tänkas förklara denna utveckling, men kanske framförallt det faktum att det var under denna period som barnomsorgen byggdes ut och fler kvinnor således tog sig ut på arbetsmarknaden. Fler kvinnor blev nu mer aktiva politiskt, både inom de etablerade partierna och i de nya organisationerna och rörelserna.

Sedan sjuttioalets början hade riksdagspartierna haft en målsättning om att få en jämnare könsfördelning i politiken. I flera andra länder började kvotering tillämpas men i Sverige föredrog man att använda sig av varvade listor. En så kallad ”symbolisk” kvinnorepresentation, det vill säga ett fåtal kvinnor, ansågs inte längre legitim och partierna började utsättas för påtryckningar, dels utifrån, det vill säga från massmedia och kvinnorörelsen, och dels inifrån, från kvinnoförbunden och andra politiskt aktiva kvinnor (se t ex Björkhem 1994, s. 46-47).

1.1 Syfte och problem

Med denna bakgrundsbeskrivning i åtanke menar jag att det är intressant att se lite närmare på några av de aktörer som var närvarande och aktiva under denna period, nämligen partiernas kvinnoförbund. De är intressanta att undersöka av flera anledningar, till exempel på grund av att deras roll kanske till viss del blivit undervärderad tidigare (Sainsbury 2004), men framförallt på grund av att kvinnoförbunden kan sägas ha haft en nyckelroll inom partierna som i princip ensam företrädare för kvinnorna. Till exempel skriver Gunnel Karlsson att det i det socialdemokratiska partiet var ”mestadels enbart kvinnoförbundet som i partiet arbetade för nominering av kvinnliga kandidater” (1996, s. 127). Att hålla fast vid den egna organisationen blev en viktig strategi för förbundet när det gällde representationen, det gav ett inflytande över nomineringsprocessen som knappast var uppnåeligt genom enskilda kvinnors insatser (Karlsson 1996, s.128). Samma villkor gällde för centerpartiets kvinnoförbund, utan dess ihärdiga arbete under decennier hade antagligen inte mycket skett vad gällde kvinnornas representation i riksdagen, eller kommuner och landsting för den delen (Fredgardh 1985, s. 44). Under mellankrigstiden, som för övrigt var den kvinnliga särorganiseringens storhetstid, var de manliga politikernas förhoppning bland annat att kvinnoförbunden framför allt skulle fungera mobiliserande för de nya kvinnliga väljarna. Dock blev deras funktion

snart en annan: att agera som pådrivare och kritiker inom partierna i frågor som var viktiga för kvinnor (Östberg 2001, s. 109), vilket gör deras roll mycket intressant.

Fokus i uppsatsen kommer inte att vara *orsaker* till kvinnors ökade andel av de politiskt förtroendevalda. Dessa orsaker är grundligt diskuterade på andra håll. Dock kommer frågan ”varför” att vara central, inte varför antalet kvinnor ökade utan varför *man ville* att det skulle öka. Min utgångspunkt är alltså att kvinnoförbunden ville och verkade för att förändra riksdagens och sammansättning, men vad jag vill veta är på vilka grunder man ville att detta skulle ske. Idag kan man i tidningar och TV höra olika typer av argument för en ökad kvinnorepresentation, men var det samma argument på sjuttioalet när frågan var relativt ny och kanske mer kontroversiell?

Varför är det då intressant? På den frågan kan det finnas många olika svar, men en sak är ganska uppenbar och kanske självklar: diskussionen under sjuttioalet hade en stor påverkan på makthavarna och i längden ledde den fram till det faktum att Sverige idag har ”världens högsta kvinnorepresentation”. Och oavsett om man tror att politiken hade varit annorlunda om denna förändring inte hade skett eller om man menar att könet inte spelar någon betydande roll, kvarstår faktum: fortfarande är det, en bit in på 2000-talet, endast en minoritet av världens länder som kan sägas ha relativt jämställda parlament, varav Sverige som sagt är ett av dem som ligger längst fram.

Det kan idag tyckas vara självklart att kvinnor bör delta politiskt i samma utsträckning som män, men i själva verket har det under alla tider funnits de som argumenterat för det motsatta. Naturligtvis var detta mer vanligt ju längre tillbaka i tiden man går, bland namnkunniga motståndare till kvinnors politiska deltagande kan nämnas Aristoteles, Rousseau, Hobbes och Locke som samtliga menade att kvinnor generellt sett var mindre rationella än män och därför olämpliga för politiken. Men även efter rösträttreformen i början av nittonhundratalet har liknande argument fortsatt att höras. Ett konkret nutida exempel som kan nämnas är det faktum att en majoritet amerikaner faktiskt ännu inte kan tänka sig en kvinnlig president (Paxton 1997, s. 446), eller som Rosemary Whip uttrycker det: ”...it was long argued that electors would not vote for women...” (2001, s. 41). Med detta vill jag endast betona varför det är intressant att analysera på vilka ideologiska grunder denna höga kvinnorepresentation vilar. Uppsatsens syfte kan sägas ha två aspekter. Den första och huvudsakliga är att skapa en förståelse för representationsfrågan och belysa debatten som fördes inom förbunden under sjuttioalet. Den andra ges så att säga ”automatiskt” av den första och det är att ge en bild av förbundens feministiska ståndpunkter. Den sistnämnda aspekten är ännu en orsak till varför ämnet kan tänkas vara intressant att studera. De huvudsakliga frågeställningar som jag vill besvara lyder:

Varför ville kvinnoförbunden under sjuttioalet öka andelen kvinnor i politiken? Med andra ord: Vilka idéer om representation utmärkte debatten?

1.2 Material

För att kunna svara på min frågeställning behöver jag ett empiriskt material att undersöka. Eftersom kvinnoförbundens åsikter är fokus för uppsatsen verkar det rimligt att börja med att gå igenom deras interna medlemstidskrifter för att där försöka följa debatten.

Min första tanke var att se närmare på ett eller flera nummer av vardera kvinnoförbunds medlemstidning före och efter vardera förbunds årliga kongress eller stämma, under tre olika valår under sjuttioalet. Det var val till riksdagen vid fyra tillfällen under sjuttioalet, men eftersom det är själva debatten och diskussionerna som här är av intresse, var fokus tänkt att vara på decenniets tre första val, 1970, 1973 och 1976, då jag antar att debatten möjligen var som starkast i början av denna period. Under genomgången av dessa tidningar insåg jag dock att jag behövde läsa fler nummer och jag har således i princip gått igenom samtliga nummer av samtliga förbunds medlemstidningar mellan 1970 och 1977. Även en del enstaka nummer efter denna period har tagits med.

Urvalet av texterna som använts är baserat på deras innehåll och inte på vem som skrivit dem. Om det är ordföranden som uttalar förbundets officiella hållning eller en enskild medlem som i en insändare uttrycker sin åsikt har inte spelat någon roll som urvalskriterium. Min tanke har varit att belysa en ideologisk debatt och jag har velat utgå från ett så brett material som möjligt. Jag har också försökt att ta med så många citat som överhuvudtaget möjligt, men ibland har jag fått välja bort texter som upprepats. Jag har ändå haft ambitionen att försöka spegla förekomsten av olika typer av argument på ett så korrekt sätt som möjligt. En del av kommentarerna om representation handlar inte direkt om riksdagen utan mer om politiken i allmänhet. Detta tar jag ingen hänsyn till, utan det är de allmänna argumenten som är intressanta.

Studien kompletteras ytterligare med protokoll och liknande material från de olika kvinnoförbundens kongresser och stämmor, men också broschyrer och andra trycksaker har använts. Allt primärmaterial finns tillgängligt i original på universitetsbiblioteket.

Den teoretiska delen av uppsatsen bygger på vetenskapliga artiklar och böcker.

1.3 Metod

Eftersom det är texter som studeras verkar någon form av textanalys som metodologiskt redskap vara en god idé och jag kommer närmare bestämt att använda mig av en typ av textanalys som brukar kallas idéanalys eller ideologianalys. Vilken term som används är kanske mindre viktigt men överlag brukar "idéanalys" vanligtvis användas inom statsvetenskap medan ideologianalys är ett bredare uttryck. Eftersom syftet med uppsatsen är att undersöka en debatt utifrån ett idéperspektiv verkar detta metodval rimligt.

Först bör kanske en definition av "idé" göras. Bergström och Boréus menar till exempel att en idé kan ses som en tankekonstruktion som kan vara såväl en föreställning om verkligheten som en värdering av företeelser eller en föreställning om hur man bör handla. Här är det således idéer om verkligheten (representation) som är av intresse.

Ofta är det dock svårt att särskilja "idéer" från "ideologier" eftersom idéer ofta ses som komponenter i ideologier. Vidare kan ideologi ges många olika innebörder, dock brukar man för det mesta skilja mellan två huvuddefinitioner, det vill säga att man antingen ser ideologi som ett idésystem, eller som en åskådning där också dess funktion tas med i begreppet (2000, s. 148-149). I uppsatsen kommer jag framförallt att utgå från den första definitionen som kan sägas vara mer neutral och inte säger något om vilka eventuella effekter som systemet ifråga kan ha, något som inte är av intresse för mig.

Herbert Tingsten har haft stort inflytande vad gäller svensk statsvetenskaplig ideologiforskning gällande definitionen av ideologibegreppet. Enligt Tingsten kan en ideologi sägas innehålla tre huvudsakliga element. Det första handlar om grundläggande värdepremisser, som till exempel vilken syn på rättvisa eller människans natur som man har. Det andra handlar om de verklighetsomdömen om olika förhållanden i samhället som en ideologi har. Det tredje elementet innebär att en ideologi innehåller konkreta rekommendationer, till exempel handlingsförslag vad gäller styrelseskicket utformning. Tillsammans bildar dessa element ett system, en "sammansåskådning" (Bergström och Boréus, 2000, s. 150).

Rent allmänt vad gäller idé- och ideologianalys finns det olika inriktningar. Till exempel utgår vissa inriktningar från viljan att analysera idéers förekomst i allmänhet, som till exempel i debatter eller något politikområde. Det kan göras mer allmänt eller utifrån ett uttalat grupp- eller aktörsperspektiv. En annan inriktning kallas ibland för innehållslig idéanalys och innebär att man "söker efter logiken i en politisk ideologisk argumentation". Ofta kan syftet med en sådan analys vara att rekonstruera olika argument för att sedan identifiera ideologier eller ideologiska förändringar. Ytterligare en inriktning har ibland kallats funktionell idéanalys och är framförallt inriktad på idéers effekter men även på dess ursprung. Kritisk idéanalys är ännu en inriktning och i denna brukar den ideologi som kan ses som dominerande jämföras med den yttre verkligheten (Bergström och Boréus, 2000, s. 154-155).

Om inriktningen för denna uppsats ska definieras, måste jag säga att det framförallt handlar om att "leta" efter idéer i allmänhet, i detta fall utifrån ett aktörsperspektiv i en debatt där de huvudsakliga aktörerna ju är tre olika politiska kvinnoförbund.

När det kommer till konkret metod, med andra ord vilket analysverktyg man ska använda sig av, finns det naturligtvis flera metoder. För min uppsats verkar två vara av närmare intresse, nämligen de som av Bergström och Boréus kallas idealtyper och dimensioner.

Precis som nämnda författare också säger, är det till syvende och sist upp till varje enskild forskare att själv utforma sin metod. I mitt fall har jag framför allt inspirerats av det första alternativet, det vill säga *idealtyper*. Att använda sig av dimensioner verkar svårare och förmodligen är de mer användbara för undersökningar med ett längre tidsperspektiv. Idealt utformade idealtyper är precisa och väl specificerade, vad

detta innebär kan väl dock sägas vara en definitionsfråga. Huruvida mina idealtyper kan sägas vara precisa kan möjligen diskuteras men min strävan är inte heller att följa denna metod till punkt och prick, utan snarare har jag som sagt *inspirerats* av detta sätt att arbeta. I en idéanalys kan begreppet idealtyper användas för att rekonstruera idésystem. Meningen är inte att formulera hypoteser utan snarare kan idealtyperna ses som ett raster att lägga över texter (Bergström och Boréus, 2000, s. 158), vilket är vad jag också kommer att göra.

Det kräver således en politisk-teoretisk referensram eller annorlunda uttryckt: kunskap om olika ideologier. Jag är alltså framförallt intresserad av att undersöka varför kvinnoförbunden ville ha fler kvinnor i politiken, men också i viss mån av att försöka definiera vilken eller vilka typer av feminism som utmärkte dem. För att göra detta kommer jag att undersöka i vilken grad argumentationen för fler kvinnor i politiken kan sorteras in under de tre teoretiska kategorier som fokuserats i den akademiska forskningen, det vill säga intresseargumentet, rättviseargumentet och resursargumentet (se teorikapitlet). Genom att på detta sätt använda olika typer av argument som analysram hoppas jag kunna få svar på mina frågor. I mitt fall kommer på så sätt de olika typerna av argument utgöra idealtyper, det vill säga mitt så kallade "raster". Jag menar att de är mycket användbara för att kunna urskilja olika idéer i den för uppsatsen aktuella debatten, det vill säga olika idéer om representation. Detta dels för att det redan finns en akademisk diskussion och dels för att argumenten om representation är konkreta och lätta att "upptäcka" i interna diskussioner, vilket talar för att de utgör användbara verktyg.

Efter ovanstående introduktion kan uppsatsen avslutningsvis sägas vara en *beskrivande* analys, eftersom vad jag gör är att beskriva och klassificera verkligheten (Esaïsson et al 2003, s.151). Detta till skillnad från andra mer förklarande studier. Detta tillvägagångssätt har ibland setts på med "nedlåtande" ögon, men till det finns det ingen anledning: "Den som presenterar en tillfredsställande förklaring till varför ett utsnitt av världen hänger samman som den gör, har inte nödvändigtvis tagit på sig en svårare intellektuell uppgift än den som ger en tillfredsställande beskrivning av samma samhällsfenomen." (Esaïsson et al 2003, s. 169).

1.3.1 Tolkning

Ju mer allmänt hållen en idéanalys är, det vill säga ju lösare analysmodell, desto mer anknyter man till en hermeneutisk idétradition (Bergström och Boréus 2000, s. 172).

En grundläggande tanke inom hermenutiken är att allting förstås mot en bakgrund av vissa förutsättningar. Dessa förutsättningar bestämmer vad som är förståeligt och vad som är oförståeligt när man läser en text. "Förförståelse" är ett begrepp som myntades av Hans-Georg Gadamer och som oftast brukar användas för att beskriva dessa förutsättningar. Allmänt sett kan om detta sägas att varje gång en text ska tolkas måste man börja med vissa idéer om vad det är man letar efter, eller vad man ska finna. Om man inte skulle ha några sådana idéer skulle själva undersökningen inte ha någon riktning och det skulle bli svårt att veta vad man egentligen ska rikta uppmärksamheten mot (Gilje och Grimen, 1992, s. 183).

En viktig poäng med förförståelse är således hur man angriper problemet rent metodologiskt. Först och främst när det gäller vart man vill ”rikta uppmärksamheten”, i detta fall till exempel vilka idealtyper man väljer att använda sig av. Hur motiveras valet av dessa? Att jag valt just de argument som jag gjort, kan kanske tolkas som om att jag *utgår* från att förbunden faktiskt anslöt sig till något av dem, vilket jag också på ett sätt gör, även om jag inser att möjligheten finns att förbunden inte gjorde det. Valet av dem beror på att de tillhör de *vanligaste* inom akademien, jag säger inte att de är de enda typerna av argument.

En andra fråga är, om man nu väljer att använda sig av idealtyper, hur ska man på bästa sätt dela upp materialet under de olika idealtyperna? Även här föreligger ju ett tolkningsproblem som man måste förhålla sig till. Naturligtvis är det viktigt att man inte förleds att försöka anpassa resultaten att passa in i analysmodellen, om så sker kan validiteten inte sägas vara tillfredsställande.

Vidare handlar förförståelsen också om det som Gilje och Grimen kallar personliga erfarenheter (s.186). I detta fall skulle det möjligen kunna vara de personliga tankar (eller fördomar) som man som författare eventuellt har på förhand, t ex att det socialdemokratiska kvinnoförbundet möjligen skulle ha fört en mer radikal feministisk politik än de andra två förbunden under den aktuella perioden. Jag har i princip inga förhandsfakta om förbundens ställning på sjuttioalet, däremot kan jag nog säga att jag har en ganska god uppfattning om förbundens politiska och ideologiska hållning i dag. Antagligen präglar min uppfattning om dagens kvinnoförbund min uppfattning om sjuttioalets förbund, vilket jag naturligtvis bör vara medveten om vid min läsning av texterna.

I min analys använder jag mig mycket av citat. Det verkar vara en närmast naturlig metod när syftet är att analysera texter. Här kommer även det som kallas intersubjektivitet in (se till exempel Bergström och Boréus 2002, s. 37), många citat ökar textens genomskinlighet. För övrigt anser jag även det vara ett stilistiskt grepp för att göra texten mer intressant för läsaren.

Jag använder mig av förkortningarna CKF för centerns kvinnoförbund, SKF för socialdemokraternas kvinnoförbund och FPK för folkpartiets kvinnoförbund.

1.4 Tidigare forskning

Om kvinnorepresentation i beslutande församlingar saknas det inte forskning. Jag kommer dock inte gå in på den här, eftersom de teoretiska idealtyper som jag använder mig av vid läsningen av texterna beskriver denna forskning på ett överskådligt sätt. Forskningen om representation i allmänhet är naturligtvis också omfattande. Här väljer jag att endast nämna Peter Esaiasson och Sören Holmberg som gjort undersökningar om socialt underrepresenterade grupper. De kommer fram till att socioekonomiska faktorer som yrke, utbildning, religion och kön inte spelar någon stor roll för de svenska riksdagsledamöternas åsikter i sakfrågor, kvinnor och män i stort har samma åsikter i politiska sakfrågor och könet spelar en marginell roll. Dock finns det vissa ”mindre” skillnader, till exempel att kvinnor tenderar att vara mer positiva i omsorgs- och välfärdsfrågor och mer moralkonservativa och ekologi-

orienterade än män. Ett antal andra skillnader pekas också på och slutsatsen är dock att det ”inte är betydelselöst” om kvinnor eller män väljs in i riksdagen (1988, s. 150-152). Dessa slutsatser är intressanta eftersom de knappast överensstämmer med det uttalade antagandet i denna uppsats, att det är väsentligt vem som är närvarande när politiska beslut fattas.

Om partiernas kvinnoförbund har det gjorts ett par undersökningar, varav t ex kan nämnas Gunnel Karlssons avhandling *Från broderskap till systerskap* (1996). Hon undersöker det socialdemokratiska kvinnoförbundets kamp för inflytande och makt i SAP under perioden 1956-1978 och vad som händer när kvinnors och mäns intressen inom partiet kolliderar. För läsning om moderaternas kvinnoförbund (även om de inte finns med i denna studie) kan hänvisas till Stina Nicklassons *Högerns kvinnor. Problem och resurs för Allmänna valmansförbundet perioden 1900-1936/37* (1992). Om folkpartiets kvinnoförbund finns t ex ”Folkpartiet och jämställdhetsfrågan” i *Liberal ideologi och politik 1934-1984* (1984) av Christina Carlsson och för mer läsning om centerns kvinnoförbund, se t ex *Kvinnor påverkar. Centerns kvinnoförbund ur tre vetenskapliga perspektiv* av Anita Dahlgren et al (1985).

1.5 Disposition

Uppsatsen är disponerad på så sätt att jag efter detta inledande kapitel kommer att kort redogöra för mitt val av de tre olika kvinnoförbunden, sedan kommer mina teoretiska idelatyper, det vill säga de tre olika argumenten, att presenteras. Efter det kommer textstudien att göras och uppsatsen avslutas sen med ett sammanfattande kapitel där frågeställningen kommer att diskuteras.

2 Kvinnoförbunden

Jag har alltså valt att titta närmare på tre olika riksdagspartiers kvinnoförbund, nämligen folkpartiets, centerpartiets och socialdemokraternas.

Valet av folkpartiets kvinnoförbund har att göra med det faktum att man var ett av de första att lyckas övertala sitt moderparti att inrätta officiella riktlinjer för att avsätta ett visst antal valbara platser för kvinnor. 1972 bestämdes således att kvinnor skulle ha minst fyrtio procent av de valbara platserna (Sainsbury 2004, s. 73). Förbundet bildades 1935 men liberala kvinnor hade varit aktiva politiskt länge och var drivande i rösträttsfrågan. Förbundet hade på sjuttioalet ingen egen medlems-tidning utan använde sig av folkpartiets tidning ”Utsikt” (www.folkpartiet.se).

Centerpartiets kvinnoförbund valdes med tanke på att centerpartiet var det parti där andelen kvinnor ökade mest under den aktuella perioden. Dess kvinnoförbund hade stor betydelse för rekryteringen av nya medlemmar, men framförallt vad gällde kvinnlig representation i riksdagen. 1968 antog centerpartiet nya stadgar, vilka bland annat innebar att kvinnoförbundet erkändes som en fristående organisation med egna stadgar men som även var en del av centerpartiet. CKF-are erkändes nu som ”riktiga” centerpartister, vilket kan sägas avspegla sig i riksdagen då partiets antal kvinnliga riksdagsledamöter gick om övriga partier i absoluta tal i valet 1973, men även fortsatte att öka procentuellt sett under resten av decenniet (Fredgardh 1980, s. 54-55). Förbundet har funnits sedan 1932 och medlemstidningen ”Budkavle” (som dock bytt namn och numera kallas ”C”) har funnit sedan 1944 (www.centerkvinnorna.se).

Även socialdemokraterna började under sjuttioalet, efter påtryckningar från kvinnoförbundet, att tillämpa liknande riktlinjer som sade att inget av könen skulle ha mer än sextio procent av platserna och om en sådan överenskommelse inte kunde genomföras skulle kvinnors representation säkras genom kvotering (Sainsbury 2004, s.73). Detta plus det faktum att det länge varit det största partiet och uppenbarligen hade stort inflytande på svensk politik, gjorde att detta kvinnoförbund valdes för analysen. Socialdemokraternas kvinnoförbund har bedrivit verksamhet i över hundra år och deras medlemstidning ”Morgonbris” startades redan 1904 och har sedan dess fungerat ”som ett ansikte utåt, som debattforum och ett kitt mellan medlemmarna” (www.s-kvinnor.a.se).

3 Teoretisk analysram

Vad gäller argument för lika deltagande i politiken urskiljer sig i litteraturen tre olika typer av argument eller motiveringar. Dessa argument handlar om resurser (kvinnors och mäns resurser bör tillvaratas i samma utsträckning), rättvisa (kvinnor utgör halva befolkningen och bör därför vara representerade med femtio procent) och slutligen intressen (kvinnor och män har olika intressen och de bör kunna slå igenom i politiken) (Se till exempel Eduards 2002, s 46-47 eller Phillips 2000). Intressant att påpeka är att en diskussion med liknande argument fördes även gällande rösträttsfrågan i början av 1900-talet (Dahlerup 1988, s 292). Man kan även uttrycka det som om att det är olika aspekter av det politiska systemet som kritiseras. Det kan sägas att ett system där kvinnor är konstant underrepresenterade är alltför ensidigt, alltför odemokratiskt eller alltför patriarkaliskt (Hernes 1982, s. 92).

Nedan kommer en sammanfattande genomgång av de olika typerna av argument att göras.

3.1 Intresse som argument

3.1.1 Politisk relevans

Överhuvudtaget kan det sägas att intresseargumentationen är mer kontroversiell än de andra två typerna. Motstånd mot denna brukar bland annat uttryckas i termer av att staten inte ska lägga sig i människors privata liv (Sapiro 1981, s. 712). Argumentet bygger på antagandet att motsättningarna mellan kvinnor och det politiska systemet måste synliggöras och att så också kommer att ske när män och kvinnor deltar i politiken i samma grad. En konsekvens kommer då också bli att den politiska konfliktnivån kommer att öka på kort sikt tills systemet förändrats så att det blir mer i överensstämmelse med kvinnors intressen. På längre sikt kommer det att bli mindre konfliktfyllt och mer rättvist (Hernes 1982, s. 92).

1981 skriver Virginia Sapiro att kvinnor har börjat kräva politisk representation i allt större grad som medlemmar av en grupp, det vill säga som kvinnor, inte som enskilda medborgare. Ett problem var (då) att forskningen rörande på området inte var särskilt utvecklad, endast under de sista tio åren hade intresse kommit att ingå i studiet av kvinnor och politik (Sapiro 1981, s. 702).

Varför är då kvinnor som grupp en relevant kategori? Enligt Sapiro är svaret på frågan att kvinnor har vissa erfarenheter som är *politiskt* relevanta, speciella intressen som också borde representeras inom politiken:

Can we argue that women as a group share particular social, economic or political problems that do not closely match those of other groups, or that they share a particular viewpoint on the solution to political problems? If so, we can also argue that women share interests that may be represented. (Sapiro 1981, s. 703)

De problem som kvinnor kan sägas ha gemensamt har ofta att göra med arbetsuppdelningen inom familjen. Oavsett utbildning och förvärvsarbete är det kvinnan som utför huvuddelen av hushållsarbetet. Kvinnor och män har inte samma erfarenhet av och förhållande till saker som graviditet och barnafödelse och när kvinnor dessutom ges huvudansvaret för reproduktion och skötseln av barnen kan det tyckas att detta borde vara politiskt specifika relevanta erfarenheter. Dessutom har kvinnor i de flesta länder lägre utbildning än män, kvinnors arbete har sämre status och är sämre betalt etc. Förutom dessa uppenbara fakta påpekar Sapiro också att lagar och policy fortsätter att upprätthålla skillnaderna mellan män och kvinnor (s. 703-704).

3.1.2 I praktiken

Senare forskning belyser samma tema, och i många fall dras dessa slutsatser efter fallstudier som gjorts i olika länders parlament. 1981 var kvinnors procentuella andel av parlamentsledamöterna i världen generellt sett mycket låg, tjugo år senare är bilden en annan och det går nu att mer konkret undersöka på vilket sätt och i vilken omfattning kvinnor och deras specifika intressen faktiskt gör skillnad för politiken. Argumentet att intresse är viktigt ur en representationssynpunkt finns kvar, men nu finns också ”bevis” för att det faktiskt finns ”kvinnliga” intressen.

Flera forskare är exempel på detta. Till exempel har Birgit Meyer undersökt Tysklands Bundestag och funnit att frågor av största politiska vikt för kvinnor antagligen aldrig hade kommit upp på agendan om inte enskilda kvinnliga parlamentsledamöter hade drivit dem. Exempel på sådana frågor är klausulen om kvinnors och mäns lika rätt i konstitutionen, som en kvinnlig ledamot i princip själv drev igenom, trots stort motstånd (Meyer 2003, s. 412). Kvinnliga ledamöter har också bidragit till att föra upp frågor på dagordningen som tidigare ansetts tillhöra det privata, såsom misshandel och sexuellt våld inom familjen och att uppvärdera typiskt kvinnliga sysslor i hemmet för att istället göra dessa frågor politiska. Vidare var det framförallt kvinnor som drev frågor rörande förbättring av abort- och skilsmässolagar, makten över sin egen sexualitet och kvinnors löner. För övrigt var det inte enbart frågor som direkt rör och påverkar kvinnor som var resultatet av de kvinnliga ledamöternas arbete, utan även andra frågor som till exempel miljö och konsumentfrågor och mänskliga rättigheter (Meyer 2003, s. 416). Lena Wängnerud driver ungefär samma tes och menar att det idag finns en vidspridd kritik mot det faktum att ett mansdominerat parlament inte tar lika stor hänsyn till kvinnors intressen som till mäns (2000, s. 67). Hon menar att frågan om intressen gemensamma för kvinnor är ett av de vanligaste men ändå mest kontroversiella områdena inom feministiskt influerad statsvetenskap. Vidare frågar hon sig om man verkligen kan tillskriva kvinnor intressen som de inte ens har uttryckt själva och om kvinnor kan sägas dela intressen som går över klassgränser och etnisk tillhörighet? (2000, s

68). Att definiera ett kvinnornas gemensamma intresse är ingen enkel uppgift och flera forskare väljer därför en minimal definition, till exempel att en minsta gemensam nämnare är att som kvinna inte låta sig själv bli förtyckt, eller att aktivt kämpa mot patriarkatet. Självt utgår Wängnerud från antagandet att kvinnor som grupp har ett intresse av att öka sin autonomi. Konkret sker detta när kvinnors erfarenheter som bildar grund för deras intressen också blir en del av politiken, att de gör "avtryck" på det politiska beslutsfattandet (2000, s.69-70).

Wängneruds undersökning grundar sig på intervjuer med svenska riksdagsledamöter, men även på en väljarundersökning. Där konstateras det att kvinnliga och manliga väljares preferenser gällande viktiga politikområden överensstämmer till viss grad men skiljer sig åt på flera områden. Många fler kvinnor än män ansåg att familjepolitik, sociala frågor och hälsofrågor tillhörde det som borde prioriteras, medan ekonomi- och skattefrågor var områden som nästan enbart män nämnde som viktiga. Detta konstaterande visar att det knappast finns något sätt att försvara att kvinnors intressen får mindre utrymme än mäns i riksdagen (2000, s. 73-74). I riksdagsundersökningen framkom bland annat att hälften av kvinnorna ansåg att det var viktigt för dem personligen att representera kvinnors intressen medan endast ca tio procent av männen ansåg det samma (2000, s. 75-76). Vidare var kvinnor överlag mer positiva till att arbeta för en ökad jämställdhet, både i samhället i stort och i riksdagen (2000, s. 77) och kvinnorna var också de som starkast arbetat för välfärdsfrågor (2000, s. 82).

Joni Lovenduski och Pippa Norris bidrag till forskningen om kvinnors intressen är ännu ett exempel på en empirisk undersökning, i detta fall av det brittiska parlamentet, som visar att kvinnors närvaro i politiken spelar roll för dess utformning och att kvinnor därför också representeras jämlikt är av vikt. De kvinnliga parlamentsledamöterna visade sig å ena sidan inte agera nämnvärt annorlunda än män i det brittiska parlamentet, till exempel var det ovanligt att kvinnliga ledamöter gick emot partilinjen i frågor som kan anses spegla kvinnors intressen. Å andra sidan ansåg sig de kvinnliga ledamöterna ha specifika frågor som de drev utifrån kvinnors intresse, till exempel genom att försöka påverka "bakom scenen" (2003, s. 89, 91). Dessa något motstridiga resultat kan kanske diskuteras, men klart är i alla fall att vad gäller värderingar och attityder fanns betydande skillnader mellan kvinnor och män. Detta vad beträffar frågan om positiv särbehandling, men även det faktum att det inom alla partier fanns en tendens hos kvinnor mot en "liberal jämställdhets"-riktning vad gäller ett allmänt stöd för jämställdhetspolitik, mäns och kvinnors roll i familjen och på arbetet, och attityder gällande kvinnors lämplighet som valda representanter (2003, s. 95).

3.1.3 Närvarons politik

Anne Phillips teori om närvarons politik har influerat Wängnerud men också Lovenduski och Norris och bör därför kort redogöras för. Hon argumenterar för en ”aktiv intervention” för att inkludera människor från olika grupper som för närvarande är underrepresenterade inom politiska församlingar. Hon menar att det är tydligt att om sammansättningen av beslutsfattande organ ändras, så kommer också karaktären på de ämnen och policier som diskuteras att förändras (2004, s. 193). Att ett annorlunda sätt att se på representationspolitik behövs än vad som tidigare gjorts, baserar Phillips på antaganden som att det finns en ”bristande passform” mellan olika sorters frågor i politiken. Egentligen har politiken aldrig passerat en höger-vänsterskala, framförallt inte när det gäller frågor om olika gruppers representation. Klass kan inte längre fungera som en sammanhängande symbol för den bredd av politiska angelägenheter som finns i dagens politik. Det blir med andra ord viktigt vem som representerar en, till exempel om det är en man eller kvinna, svart eller vit och så vidare (2004, s. 58). Vidare menar Phillips att människor från missgynnade grupper behöver mera aggressiva förespråkare bland annat eftersom policybeslut inte enbart fattas i förväg genom till exempel program och vallöften, utan att det snarare kontinuerligt dyker upp nya problem och att det då är av betydelse vem som är där för att representera. Representanternas autonomi är alltså en orsak till att det viktigt vem våra representanter faktiskt är (2004, s. 58-59).

Även det faktum att det faktiskt finns idéer och angelägenheter som ännu inte har nått den politiska agendan, åsikter som inte ens är formulerade, är av betydelse här. Endast när människor som tidigare inte varit närvarande får vara med i den politiska processen och arbeta fram alternativ, har de en chans att påverka dominerande preferenser och konventioner (Phillips 2004, s. 60).

Även Drude Dahlerups ståndpunkt är att det finns skillnader i kultur och beteende mellan kvinnor och män eller mellan minoritet och majoritet som hon uttrycker det (1988, s. 280) och hon använder termen ”critical mass”, vilket innebär att när andelen kvinnor i ett parlament överstiger 30 procent kommer deras intressen att börja slå igenom (1988, s. 276). Förändringar som kan tänkas ske är: kvinnliga stereotyper kommer att minska, de sociala konventionerna i den politiska kulturen kommer att förändras och det öppna motståndet mot kvinnliga politiker försvinner. Tilläggas bör att idén om ett kritiskt antal kanske bör kompletteras (eller ersättas) med idén om en ”critical act”, vilket innebär att när minoriteten har viljan och möjligheten att mobilisera resurser och förbättra sin situation, kommer de också att handla mer beslutsamt, till exempel genom att rekrytera andra kvinnor eller att införa kvotering (1988, s. 295-296). Maccay påpekar dock att detta antagande inte rakt av bör kombineras med konceptet närvarons politik. Även om det verkar troligt är det enligt det synsättet faktiskt inte säkert att fler kvinnor, även om de uppnår en viss procentuell andel, kommer att förändra politiken. Partiloyalitet och institutionella faktorer tillsammans med skiftande identiteter och skillnader mellan olika kvinnor bidrar till försvårandet av en mer ”substantive” representation (2004, s. 101).

3.1.4 Problemet med essentialism

Något som Phillips understryker är att kvinnliga representanter inte driver ett homogent eller statistiskt gruppintresse (2004, s. 193), vilket är en viktig poäng. Problemet med tanken om några för en grupp gemensamma intressen är att man hamnar nära idéer om essentialism och där vill inte Phillips hamna. Till exempel menar hon att politiska åsikter inte automatiskt följer de fakta som erfarenhet innebär. De flesta anser nog att erfarenhet har betydelse för politisk övertygelse, men det är inte samma som att säga att delad erfarenhet garanterar delade övertygelser eller mål, det saknar både empirisk och teoretisk rimlighet (2004, s. 69).

Kritiken mot essentialistiska förhållningssätt beträffande skillnader mellan könen består, å ena sidan, av åsikten att ett sådant synsätt bidrar till att konkretisera och "frysa" dessa skillnader och å andra sidan av att det blir svårare att urskilja skillnader mellan personer som ingår i gruppen "kvinnor" och i gruppen "män". Till exempel finns ju skillnader beträffande sexualitet, ras, klass, etnisk tillhörighet och så vidare. Det är inte ens säkert att kvinnor ser kön som den viktigaste egenskapen vad gäller definitionen av den egna sociala identiteten och det politiska intresset (Randall 1998, s. 191).

3.2 Resurser som argument

Ett andra argument för hur man har sett på kvinnors representation i politiken handlar om de förväntningar som finns på de kvinnliga politikerna att tillföra något nytt och bättre till politiken, att tillföra en annan uppsättning värden och angelägenheter. Ett sätt att se detta är att det är en motsatt väg att närma sig frågan om representation. Kvinnors inkludering i politiken är en utmaning mot intressegruppers dominans, kvinnor har genom historien presenterat sitt kön som det som föraktar intressen och överskrider fraktionsgränserna. Redan under kampanjen för kvinnors rösträtt antydde det att kvinnor skulle medföra en generösare moral till det politiska livet och inom den så kallad eko-feminismen hävdades ofta att kvinnor har en djupare relation till miljöns olika behov som grundar sig på deras specifika generationsöverskridande erfarenheter (Phillips 2004, s. 90-91).

3.2.1 Modersegenskaper

Vanligt förekommande argument vad gäller kvinnors moraliska överlägsenhet är: kvinnor är mindre tävlingsinriktade, mer samarbetande och mer villiga att lyssna på andra. Dessa argument associeras ofta med kvinnors roll som vårdare av andra människor och framförallt med modersrollen (Phillips 2004, s. 93).

I denna genre är Sara Ruddick kanske en av de mest namnkunniga personerna. Hon ställer sig frågan:

Do women, who now rightfully claim the instruments of public power, have cultures, traditions, and inquiries which we should insist upon bringing to the public world? If the "womanly" can be identified, should we respect it or attempt to surpass it? (Ruddick 1980, s. 345)

Ruddick menar att vi ska "respektera" dessa kvinnliga traditioner och "practices" eftersom det utifrån dem har utvecklats ett speciellt sätt att tänka, ett "maternal thinking". Hon menar att allt tänkande har sitt ursprung i sociala omständigheter och att "maternal" i denna kontext inte enbart syftar till det biologiska moderskapet utan till alla sorters omhändertagande och vårdande av barn och att dessa karaktäristika i princip är universella och oföränderliga (essentiella) (346-347). "Maternal practices" innebär här att aktörerna ifråga (mödrarna) agerar utifrån sina barns behov där de då utvecklar en specifik vokabulär och ett specifikt tänkesätt, ett så kallat "ramverk", som konkretiseras vidare genom självreflektion. Om detta tänkesätt eller ramverk säger hon följande:

Intellectual activities are distinguishable, but not separable from disciplines of feeling. There is a unity of reflection, judgment, and emotion. It is this unity I call "maternal thinking".

I de flesta samhällen idag är kvinnor relativt sett maktlösa ur ett socialt perspektiv (socially powerless) med hänsyn till de reproduktiva krafter och kapaciteter som faktiskt skulle kunna ge dem mer makt (s. 343). För allas bästa bör kvinnor ta sig an uppgiften att föra ut sina omfattande, men av samhället icke erkända, erfarenheter till en ny och högre operationell nivå (s. 353). Det primära målet är alltså inte att få fler män in i barnkammaren, utan snarare att arbeta för att föra ut denna "transformed maternal thought" till offentligheten, att göra dessa tankar en del av det allmännas samvete och lagstiftningen (s. 361).

Mödrar kommer aldrig att prioritera sina egna intressen främst därför att de inte kan glömma det mänskliga barnets sårbarhet. Till skillnad mot den "byråkratisk-administrativa liberala ordningen" som dominerar världen, kommer moderskapets sociala "practices" generera en mentalitet som värdesätter omsorg om andra människor och är "personlig, känslös och kärleksfull". Kvinnor som mödrar kommer sålunda att fungera som bevarare av det sårbara mänskliga livet (Dietz 1985, s. 23). Även här är det således frågan om en kvinnornas bättre moral.

På grund av ovanstående, men även på grund av sin egen maktlöshet, utvecklar kvinnor en förståelse för vad det innebär att vara just sårbar och således kan (om kvinnor) sägas att:

Their openness to beginnings, [syftar på barnets födsel] even under conditions of hardship and privation, terror and torture, has daily renewed the world, making possible future beginnings. (Elshtain 1992, s. 122)

Den politik som kommer att utvecklas ur detta kommer inte att kunna acceptera den traditionella uppdelningen mellan politik och moral, och den erbjuder således en utmaning till, inte enbart den liberala byråkratin, men även den moderna världens instrumentalism, det vill säga människans förkärlek för konsumtion, vår tendens att ständigt vilja ha mer och mer av materiella ting. Av den moderna världens problem kan även räknas in miljöproblem och krig. (Elshtain 1992, s. 118). Elshtain förespråkar en ny form av produktiv makt, en maktsituation där det kvinnliga könet och moderskapet har en uttalad plats:

A central feature of the engendered power I am urging upon us is that it have within it the means to put earthly force and dominion on trial and evaluate it with reference to certain moral ends (s. 119)

Det kan kanske tyckas oklart på vad sätt intresse- och resursargumenten egentligen skiljer sig åt, men jag menar att den huvudsakliga skillnaden mellan de två är att ”moderskapstänkandet” inte är politiskt. Det handlar inte om att tillföra politiska relevanta moderserfarenheter utan snarare om att tillföra moderskapsvärden. Banden mellan mor och barn är inte det samma som banden mellan medborgare i ett samhälle. Kvinnor måste agera som medborgare, inte som mödrar och detta är något som kritiker mot resursargumentet framför, framförallt de som förespråkar jämställdhet utifrån demokratiskäl. Men även förespråkarna för modersvärden själva håller generellt sett med om detta (Dietz refererad till i Pateman 1992 s. 21).

3.2.2 En högre moral

En aspekt av denna högre moral är graden av korruption inom politiken. Ett exempel på denna argumentation ger David Dollar et al. De menar att det finns stora skillnader mellan kvinnor och män utifrån ett moraliskt perspektiv: generellt sett är män mer individorienterade och själviska än kvinnor. Det är mindre troligt att kvinnor skulle offra det allmännas bästa till förmån för personlig vinning. Detta argument anses passa bra speciellt vid beskrivningar av parlament, på grund av de problem som finns med att skapa offentliga institutioner som aktivt motverkar för sina aktörer att handla opportunistiskt på det offentligas bekostnad. Det har tidigare hävdats att kvinnor medför ”berikande värderingar” och att de har en positiv effekt på sina manliga kollegor (2001, s. 424). I en kvantitativ analys av över 100 länder har risken för korruption mätts och slutsatsen är att ju fler kvinnor i parlamentet, ju lägre risk för korruption. Dollar et al framhåller i och för sig också att en ökad kvinnorepresentation har ett värde i sig själv, alltså av rättvise- och jämlikhetsskäl, men att fler kvinnor även kommer att medföra spin-offeffekter som på sikt kommer att vara samhället till nytta i stort (2001, s. 428).

Swamy et al menar i princip samma sak när de drar slutsatserna att kvinnor hypotetiskt sett mindre sannolikt kommer att acceptera eller uppmuntra korruption, att kvinnliga chefer i mindre grad är inblandade i mutbrott och kanske den mest intressanta slutsatsen, att länder med en hög andel kvinnor i beslutsfattande församlingar kommer att ha en lägre grad av korruption (2001, s. 26). Resultaten grundar sig både på intervjuer och på kvantitativa studier där länder jämförts med varandra. För att ytterligare poängtera rimligheten i resultaten hänvisar författarna till studier i kriminologi som säger att män i en högre utsträckning än kvinnor är inblandade i våldsbrott.

Angående vilka orsakerna till kvinnors högre moral skulle kunna vara, finns det ingen konsensus, men ett par möjliga faktorer är: kvinnor är uppfostrade till att vara mer ärliga och att ta mindre risker, kvinnor är mer involverade i barnuppfostran och därför blir det också viktigt att föregå med gott exempel och slutligen att kvinnor, eftersom de är fysiskt svagare än män, har en känsla av att lagarna delvis är till för att skydda dem och tvekar därmed också att bryta mot dem (2001, s. 52).

3.2.3 Kritik

Phillips med flera menar att det verkliga problemet med att betona kvinnors överlägsenhet över männen är att det alltför starkt betonar kvinnors roll som mödrar. Omvårdnad är knappast ett paradigm för en demokratisk politik, vars grund borde ligga på jämställdhet och ömsesidig respekt. Att säga att kvinnor är moraliskt bättre än män, det vill säga att en grupp medborgare är bättre än andra, är ju precis det som alla med demokratiska värderingar bör förneka (2004, s. 94-95).

Kritiken är av ungefär samma slag som den som framförts mot intresseargumentet, det vill säga att man riskerar att fastställa skillnader mellan kvinnor och män som essentiellt och biologiskt förklarbara och därmed, som också nämnts tidigare, att "frysa" dessa skillnader.

Swamy et al är själva väldigt noga med att poängtera att de inte vill hävda att ha funnit några sådana skillnader och menar att de endast vill presentera vissa statistiskt säkerställda samband som pekar på könsskillnader och grad av korruption. Dessa samband, menar de, skulle i princip även kunna förklaras utifrån eventuella socialisations-faktorer (2001, s. 26).

Tilläggs bör att det mot Dollars och Swamys artiklar även framkommit metodologisk kritik. Hung-En Sung framför stark kritik och menar att deras slutsatser till viss del är falska. Sung menar att sambandet mellan andel kvinnor i ett lands parlament och graden av korruption till stor del är slumpmässigt, inte kausalt och att det istället är ett lands politiska liberalisering som påverkar både attityden till fler kvinnor i politiken och graden av korruption. Det är med andra ord systemet i sig som är förklaringen, inte det kvinnliga könet (2003, s. 704). Enligt Sung är det olyckligt att basera sin analys på resultat från olika analytiska nivåer. Ett exempel på detta är när Swamy et al tar resultat från en studie på individnivå (till exempel att kvinnor har en lägre acceptans för korruption) och använder dessa för att dra generella slutsatser (2003, s. 705). Å andra sidan gör de på samma sätt fast tvärtom när de använder aggregerade resultat från länderövergripande studier och utifrån dem drar slutsatser på individnivå (till exempel att det är mer troligt att män kommer bli involverade i korruption än kvinnor). Swamy et al menar själva att dessa studier kompletterar varandra och därför väger tungt, vilket Sung opponerar sig emot, eftersom resultaten inte bygger på några fristående data utan på "cross-level inferences" (2003, s. 706).

3.3 Rättvisa som argument

Anne Phillips menar att det mest övertygande av de olika argumenten är det som handlar om rättvisa och demokratiskäl. Varje skev fördelning av platser i en politisk församling är ett bevis på en avsiktlig eller strukturell diskriminering (och alltså inte enbart uppenbara former av diskriminering som utesluter personer från valbara platser). Om det inte fanns några hinder skulle ju viktiga platser fördelas lika mellan båda könen (2000, s. 80-82). Man kan säga att rättviseargumentet vilar på en negativ

fråga: genom vilken tänkbar överlägsenhet i talang eller erfarenhet kan män kräva sin "rätt" till monopol på olika församlingar? Ett problem med rättviseargumentationen är dock att det bygger på en underuppsättning av mer "generella" argument för lika möjligheter och positiv särbehandling och att det därmed lägger för lite betoning på skillnaden mellan att vara politisk representant och något annat, till exempel lärare eller jurist (2000, s. 101).

3.3.1 Kvinnor som symbol

Sammansättningen av valda församlingar spelar en viktig symbolisk roll eftersom det innebär en kraftfull och synlig bekräftelse på kvinnors jämställdhet med män (Phillips 2000, s. 101). Rättviseargumentet har sin grund i en liberal-demokratisk idétradition där öppenhet och likhet ska ses utifrån demokratiska principer (Hernes 1982, s. 92). En del som anför rättviseargumentet stöder sig därmed även på antagandet att våra demokratiska institutioner, baserade på dessa liberala idéer om jämlikhet, är könsneutrala. Om kvinnor i praktiken inte är helt jämlika med män beror det på att de "opartiska" idealen har blivit förvrängda och lösningen på problemet består i att hävda de "opartiska" idealen i en ännu högre grad och att på så sätt hålla den liberala demokratin ansvarig för dess egna påstådda ideal (Squires 2001, s. 10). Genom sin blotta närvaro legitimerar kvinnorna de demokratiska institutionerna som ett system som upprätthåller idéer om rättvisa, inkluderande och erkännande. De representerar andra kvinnor på ett symboliskt sätt ("stand for" till skillnad från "act for"), det är med andra ord oviktigt om de eventuellt kommer att bidra till att systemet eller policyn förändras eller inte (Maccay, 2004, s. 100-102). Det viktiga är kvinnors rättighet till att delta i politiken (Hernes, 1982, s. 91). Utifrån detta synsätt ser man kvinnor som individer eller annorlunda uttryckt som politiska subjekt. Lika könsrepresentation handlar som sagt om demokrati och rättvisa. De demokratiska rättigheterna hör samman med individer och varje individ med dessa rättigheter kan definieras som en medborgare. Rättviseargumentet blir alltså logiskt utifrån ett sådant perspektiv (Gaspard citerad i Eduards 2002, s.52-53).

3.3.2 Representation som rättighet

Som den liberala feminismens grundare brukar framför allt nämnas Mary Wollstonecraft som utgick från upplysningens tankar om förnuft och menade att kvinnor och män, i teorin, har lika stor förmåga till rationellt handlande och således bör behandlas lika, till exempel att få lika möjlighet till utbildning och representation. I *Till försvar för kvinnans rättigheter*, som räknas som ett av de grundläggande feministiska verken, knyter hon samman franska revolutionens radikala tankar med de (då) lika radikala idéerna om kvinnors lika värde med män. Enligt liberala tankegångar såg hon kvinnor som "human beings" snarare än "sexual beings" (se till exempel Gubar 1994).

Wollstonecrafts tankar om kvinnors rättigheter utgör sålunda på flera sätt grunden för förespråkarna för rättviseargumentet, vilket möjligen är det som lättast

borde kunna genomföras i reell politik, vanligast i termer av så kallad parité. Idag är det framförallt i Frankrike, men även på EU-nivå, som denna diskussion har förts. Termen parité har efter hand fått betydelsen permanent könsrepresentation vilket grundar sig på föreställningar om kvinnor och mäns lika värde, och ett vanligt argument är: ”kvinnor utgör halva mänskligheten”, ett påstående som är svårt att argumentera emot.

3.3.3 Vad den liberala demokratin missat

I denna senare debatt om parité, har dess anhängare en mer kritisk syn på den liberala demokratin, även om argumenten fortfarande baseras på en grundsyn om den liberala demokratis företräden. 1989 presenterade Elisabeth Sledziewski ett paper på ett seminarium arrangerat av Europeiska Rådet som kan sägas vara en grundsten, kanske inte till argumentet om rättvisa och demokrati, men i alla fall till dess politiska tillämpning om parité i politiken. De principer som den nutida demokratin (i det här fallet i Frankrike) bygger på bör enligt henne diskuteras och omvärderas. Demokratin är ofärdig eller ofullständig eftersom den är könsblind och det är också därför omöjligt att undvika diskriminering på grund av kön. Därför föreslås att jämlikhet mellan könen på samma sätt som allmän rösträtt och maktindelning bör vara konstitutionellt fastställt. Demokratin bör göras mer demokratisk (Baudino 2004, s. 387).

Hur det är det då möjligt att nutida teorier om demokrati och rättvisa kan negligera frågor som rör kvinnor, genus och överhuvudtaget all den ojämlikhet som finns mellan kvinnor och män. Ett antagande är att många teoretiker (fortfarande) antar att kvinnor och deras åtaganden inom familjen faller utanför den ”politiska” sfären. Till skillnad från andra argument som vi känner till om att det personliga ”inte” skulle vara politiskt, kan man från dagens rättviseteorier få intrycket att kvinnor faktiskt är inkluderade. I själva verket kan man dock säga att kvinnor i denna bemärkelse fortfarande inte finns med i analysen, helt enkelt därför att de utelämnats. På detta sätt blir familjen än en gång ”opolitisk”, fast denna gång inte uttalat, snarare är det frågan om att den ignorerats i de flesta teorier (Okin 1989, s. 8-9). Om vi ska få ett rättvist samhälle måste också familjen, genusstrukturens grundbult, vara rättvis, eftersom det är i familjen vi formas som människor (s. 14). Rättviseteorier måste inkludera alla människor, istället för att i det tysta anta att hälften av befolkningen ska ta hand om stora delar av livet som anses ligga utanför all social rättvisa. I ett rättvist samhälle har kvinnor och män samma möjligheter att delta i politiken (s. 15).

4 Textstudie

4.1 Centerns kvinnoförbund

CKF startade under 1970-talet en intern diskussion under parollen ”fler kvinnor i politiken”. Dock kan man redan 1968 i ett studiematerial för medlemmar rörande verksamhetsformer, läsa följande:

Om frågan bara gäller att i det kommunala och rikspolitiska arbetet tillföra debatten vissa speciella kvinnliga synpunkter då skulle man kanske kunna nöja sig med den representation från kvinnohåll man uppnått. Den ovan visade representationen av kvinnor i de sociala nämnderna är ju relativt tillfredsställande. Om man däremot anser det riktigt att män och kvinnor gemensamt tar ansvaret för samhällets utveckling över hela fältet då har man ännu inte kommit långt. Den fördelning av de kommunala uppdragen och ännu mer av riksdagsmandaten som redovisas ger ju ett mycket dåligt uttryck för demokratin i samhället. [förbundet strävar efter ett utökande av kvinnorepresentationen] Inte därför att vi tror att kvinnor är bättre skickade än män för offentliga uppdrag, men därför vi är övertygade om att ett samarbete mellan kvinnor och män i samhällsarbetet såväl som på andra områden innebär positiva värden. (s. 10)

Vad vi ser här är först ett påpekande att både kvinnor och män bör ta sitt samhällsliga ansvar, men även ha möjlighet att utöva sina rättigheter, vilket talet om att kvinnors låga representation som ett demokratiskt problem implicerar. Således ett typiskt rättviseargument. Men det sägs även att en ökad kvinnorepresentation är av vikt på grund av att kvinnor (i samarbetet med männen) kommer att tillföra eller skapa positiva värden. Rättviseargumentet verkar nu kompletteras med resursargumentet. Att man talar om positiva värden tyder på det. Enligt resursargumentationen brukar det ju allmänt antas att kvinnor tillför nya värden som gör politiken bättre.

I en intervju med en nyvald riksdagskvinna, Alma Olsson, framkommer följande:

Det är på tiden att vi kommer med och att kvinnorna blir mer samhällsmedvetna, förtryckta som vi varit i generationer.” [...] ”Men kvinnosak i gammaldags rabiater bemärkelse vill hon inte driva. Hennes linje är samarbete på lika grunder ungefär som två makar hjälps åt i det gemensamma företaget [...]. (Budkavle 1970, nr. 10, s. 13)

Hur ska detta tolkas? Framförallt verkar det vara en fråga om rättvisa eftersom uttrycket att ”det är på tiden” implicerar att kvinnor tidigare inte varit med, och att de nu borde vara det. Orsaken till varför det är viktigt sägs inte vara att kvinnor skulle förändra politiken på något sätt, utan snarare att de varit förtryckta genom alla tider, vilket kan tolkas som att de nu äntligen bör få rättvisa.

I en annan intervju, denna gång med en ung kvinnlig centerpartist framkommer följande åsikter om kvinnor och män, i detta fall gällande trafikfrågor:

Trafikfrågorna är lika viktiga för kvinnor som män, men när man deltar i konferenser och kurser, där dessa frågor behandlas, är det en till övervägande del manlig samling man hamnar i. [...] Det är synd, för det händer ofta att en kvinna ser en knivig fråga ur en *annan* synvinkel än en man, och då kanske man kan få fram en *bättre* [Mina kursiveringar] lösning. Det är väl just detta, att kvinnor och män tillsammans kan komplettera varandra som ger anledning att önska att fördelningen av platserna i nämnder och styrelser blir en annan. Vi ska ju inte konkurrera med varandra utan bygga upp tillsammans.” (1972, nr 8-9, s. 7)

Jag tolkar detta som att det är två olika argument som kommer fram här. Först har vi påståendet att kvinnor har en ”annan synvinkel” än män. Varför är kvinnor som grupp en intressant kategori, frågar sig t. ex Sapiro. Jo, för att de har gemensamma intressen, och just precis en ”particular viewpoint” (1981, s.703) som har relevans ur ett politiskt perspektiv, och dessa intressen och erfarenheter måste få komma fram i politiken. Trafikfrågor är politik och personen ovan anser att kvinnor har en annan synvinkel på trafikproblem än män, en annan synvinkel som jag föreställer mig att personen menar har utvecklats från personliga *erfarenheter*, exempelvis av att ha ansvar för barn. Det har därmed gett kvinnor en annan förståelse (än män) för de eventuella faror trafiken kan innebära för barn.

I en annan intervju med en ung centerkvinna framkommer återigen samma argument. Hemmafrun Gunhild Björk menar att det är mycket angeläget att få in fler kvinnor i politiken:

I kommunernas byggnadsnämnder borde absolut finnas minst en kvinna. Varför är det så viktigt? Jo, vissa saker vid planerandet av boendemiljön är självklara för kvinnor, medan mannen måste lära sig dem. Jag tänker närmast på planering av kök. Ett exempel kanske kan belysa ytterligare. En arkitekt, en expert alltså, ritade ett hotell för en kommuns räkning. Troligtvis trodde han ej att det vanligtvis vistades mer än en person i ett hotellkök, för den fria ytan var minimal och avställningsytorna ytterst få. En kvinna hade omgående uppmärksammat sådana saker. (Budkavle 1973, nr 7, s. 14)

Gunhild Björks resonemang ovan är ett typiskt argument för att kvinnliga intressen, eller snarare erfarenheter, är viktiga för politikens utformning och därmed också relevanta. En kvinna hade utformat köket utifrån sina erfarenheter från det egna hemmets kök, erfarenheter av att vara den i familjen som tagit det främsta ansvaret för matlagningen, erfarenheter som de flesta män (enligt henne) och i detta fall, den manliga experten, uppenbarligen inte hade.

I ett senare nummer samma år ägnas riksdagsvalet stor uppmärksamhet, det var ett framgångsval för Centerpartiet i allmänhet men även för kvinnorna, då partiet blir det med den högsta kvinnorepresentationen. Jag citerar från en artikel:

Valutgången innebar också en stark framgång för kvinnorna i Centern [...]. Centerns kvinnoförbund noterar detta som en betydande och glädjande framgång för sitt arbete och är övertygat om att det kommer att leda till en *vitalisering* [min kursivering] av det politiska arbetet. Det gäller att arbeta för att representationen i nämnder och styrelser och andra organ blir så *allsidig* [min kursivering] som möjlig och att kvinnornas *kunnande och erfarenheter* [min kursivering] tas tillvara. (Budkavle 1973, nr 10, s. 13)

Här verkar framförallt intresseargument ligga till grund för uttalandet. Att man använder sig av uttrycken ”vitalisering” och förhoppningen om att politiken ska bli mer ”allsidig” tyder på att man anser att fler kvinnor kommer att förbättra politiken. Möjligen tänkte man sig att om politiken var tråkig (och alltför ”manlig”) tidigare så

skulle ett tillskott av ”kvinnliga” intressen kunna bidra till att den blir mer vital. Även tankarna om att kvinnors specifika kunnande och erfarenheter är viktiga känner vi igen och det återkommer också senare, till exempel i nr 7-8, s.13, 1975:

Centerns organisationer måste göra aktiva insatser i kommande nomineringsarbete för att de beslutande församlingarna i riksdag, landsting och kommuner skall bli representativa för befolkningen när det gäller fördelningen män och kvinnor. CKF-stämman slår fast att *både kvinnors och mäns erfarenheter* [min kursivering] och kunnande bör tas tillvara i samhällsarbetet såväl politiskt, fackligt som organisatoriskt.

Senare samma år återkommer rättviseargumentet i en artikel. Författaren påpekar att under den tid som kvinnan haft rösträtt har hon i princip endast röstat fram män:

Med andra ord: Vi har haft ”manslistor” i femtio år. Om det nu råkar komma en och annan kvinnolista, så ropar man: Usch och fy, så odemokratiskt! Man ska väl nomineras efter duglighet och inte efter kön [...] I en demokrati får vi inte slå oss till ro med mindre än att män och kvinnor har samma inflytande på samhällsfrågorna. (Budkavle 1975 nr 10, s. 11)

Även i följande ledare från 1976 ser vi samma resonemang:

I riksdagen har vi visserligen 21 procent kvinnor - Centern har glädjande nog 23 procent – men det är långt ifrån en rättvis representation. Kvinnorna är ju mer än 50 procent av väljarna. (Budkavle 1976, nr. 8-9, s.3).

I båda dessa uttalanden går man alltså ifrån alla tankar om betydelsen av fler kvinnor i politiken för dess konkreta utformning. Vad som är viktigt här är att kvinnor representeras på rent symboliskt sätt. Om de förändrar politiken eller inte är oviktigt (se t ex Mccay 2004 eller Hernes 1982). Det viktiga är att kvinnor, som femtio procent av väljarna, faktiskt representeras på ett rättvist sätt.

I ett senare nummer ges en helsida åt en ”nyårshälsning till Sveriges kvinnor” från riksdagsman Elvy Olsson:

Centern behöver kvinnorna – nu mer än någonsin! Inte bara därför att kvinnor med små medel kan klara av en aktiv mötesverksamhet och skapa trivsel [...]. Utan också därför att kvinnornas insikter och erfarenheter behövs i det politiska livet. Barn och ungdom måste förberedas för bistra tider. De måste få kunskaper för att lättare kunna kämpa emot de förödande krafter som hotar att förstöra vår miljö och vår jord [...] Centern behöver kvinnorna – nu mer än någonsin! Därför att kvinnor är de i samhället som i sitt dagliga liv når ut till alla grupper och alla sorters människor [...] Det är kvinnorna som är den sammanhållande länken mellan hemmen och samhället och som genom sin gärning bland barn, ungdom, vuxna och äldre, lättare än männen kan följa livets skiften. Kvinnorna måste därför få komma till tals, och mera öppet deklarerat sina åsikter och ståndpunkter [...] (Budkavle 1976 nr 12)

Här kan man först och främst urskilja resursargumentet. Kvinnor är en resurs som behövs för att ”skapa trivsel”. Kvinnor behövs för att motverka ”förödande krafter” som hotar miljön på jorden. Dessa uttryck kan tolkas som typiska för framhållandet av kvinnors specifika ”modersegenskaper”. Varför skulle annars kvinnor skapa mer trivsel än män? Antagligen är det detta som åsyftas även om det inte sägs rent ut. Varför behövs kvinnorna för stå emot förödande krafter? Kan det ha att göra med en hos kvinnorna förmodad bättre moral? Ekofeminsimens tankar om kvinnors speciella förhållande till miljön kan också tänkas ligga bakom detta uttalande. Även inom den inriktningen ligger fokus på kvinnors essentialistiska moderinstinkter, vilket t ex

Elshtain också framhåller när hon säger att kvinnors egenskaper som mödrar borde få större plats i samhället därför att de i sig har kraft att motverka just dessa förödande krafter som det talas om här, detta på grund av en särskild högre moral (1992, s.119). Man kan dock även här se inslag av intresseargumentet eftersom det sägs att kvinnans ”insikter och erfarenheter” behövs i det politiska livet.

1976, i nr 8-9, presenteras en intervju med CKF-kvinnan Ulla Holtman, som sitter i både i kommunfullmäktige och i byggnadsnämnden i Norrtälje. Jag citerar från artikeln:

Hon [Ulla Holtman] valdes inte av en slump eller därför att man ansåg det nödvändigt med en kvinna, utan främst för att hon hade så mycket tekniskt kunnande på området. Och det var en skön sak. – Lyckligtvis nomineras vi numera på lika villkor, påpekar hon. [...] Och ändå har vi [kvinnorna] en bättre förmåga att uttrycka oss, fortsätter hon. Vi tänker rakare och inte så krokigt som männen. Och vi smittas inte av det politiska språket. [...] För hon tycker det finns så många uppdrag, som lämpar sig bättre för kvinnor än för män, när det gäller att forma ett samhälle för alla.

Ulla Holtman tycker att det var skönt att hon inte valdes för att hon var kvinna. Med andra ord var hennes eventuella specifika erfarenheter som kvinna inte viktiga, hennes eventuella kvinnliga egenskaper som en bättre moral eller modersdrag var inte heller viktiga och inte heller var det utav demokratiska skäl som just hon blev utvald. Hon blev vald på grund av sitt tekniska kunnande. Hennes utnämning var därför, enligt henne själv, helt och hållet ”neutralt”. Som Randall också påpekar så ser alla kvinnor faktiskt inte sitt kön som den viktigaste egenskapen vad gäller definitionen av den egna sociala identiteten och det politiska intresset (1998, s. 191).

Anmärkningsvärt är dock att hon sedan fortsätter med att framhålla kvinnors dygder framför männens. Kvinnors tankar är ”rakare” och mindre ”krokiga” än männens. Deras språk är inte lika ”politiskt”. Vad som framkommer här är antagandet att kvinnor är överlägsna männen. Även om det inte direkt förklaras som att kvinnors modersegenskaper har med detta att göra (vilket liknande resonemang ofta görs, enligt Phillips) håller jag ändå med Phillips när hon menar att det faktiskt är ganska odemokratiskt att framhålla att en grupp medborgare är bättre än andra (2002, s. 94-95). Och även om inte moderegenskaper nämns explicit är det tydligt att Holtman anser att kvinnor har något som män inte har, något som inte direkt verkar vara kopplat till erfarenheter. Detta till skillnad från tidigare citerade kvinnor som ofta menar att kvinnors erfarenheter är viktiga för att *komplettera* politiken, och inte att det finns uppdrag där kvinnor faktiskt är ”bättre” än män.

I protokollet från 1974 års förbundsstämma kan man i öppningstalet av förbundsordföranden läsa bland annat följande:

[...] Ändå behövs kvinnorna. Det är ju bristen på kvinnor som gör att det ser ut som det gör idag i bostäder, på lekplatser, att vi har alltför få barn tillsynsplatser, att vi fått höghus istället för markbostäder.

Hon redogör vidare för en genomförd studiekampanj där dessa planeringsfrågor diskuterats, och säger då att:

[...] där fick kvinnor kunskaper för att direkt vara med i samhällsplaneringen och att bygga ett mjukare, mera människovänligt samhälle än det vi har idag [...]. (stämmoprotokoll s. 13)

Här blir det ganska tydligt att det är olika argument som genomsyrar tänkandet. Från det första citatet känner vi igen intresseargumentet. Vad som sägs är att de kvinnliga intressen som har med barn att göra tidigare har saknats i politiken och det är därför samhället ”ser det ut som det gör”. Detta kan jämföras med t ex Meyers resonemang om att frågor viktiga för kvinnor antagligen inte hade kommit upp på dagordningen om inte enskilda kvinnor faktiskt hade drivit dem (2003). I det andra citatet kan vi se resursargumentet. Ett samhälle som är mjukt och människovänligt kan relativt enkelt kopplas till argument om ett speciellt modersinriktat sätt att tänka och en högre moral med en annan (än tidigare) respekt för människor.

Fyra år senare, i 1978 års stämmoprotokoll läser vi följande ur förbundsordförandes tal:

Vi vill öka representationen av kvinnor i riksdag, landsting och kommuner. Vi ser det som en fråga om demokrati att kvinnor och män är lika företrädade i de beslutande församlingarna. (s. 9)

Här är det således rättvise/demokratiargumentet som verkar vara den huvudsakliga orsaken till varför man anser att kvinnorepresentationen bör öka.

Från 1979 års stämma kommer följande uttalande från förbundsordförandes invigningstal angående kvinnors problem till försörjningsmöjligheter:

Det behövs fler kvinnor i politiken för att få bort dessa missförhållanden och styra den regionala sysselsättningspolitiken in i nya banor [...] När det gäller övriga val som förrättas senare under hösten, nämligen till styrelser och nämnder inom landsting och kommuner måste de förberedas i tid. Om man undantar den sociala sidan är kvinnorna alltför få. Det gäller inte minst tunga organ för ekonomi och planering. Här måste fler kvinnor delta i arbetet. Det är ju här man lägger grunden för framtidens samhälle. (stämmoprotokoll s. 123, 125)

Återigen intresseargumentet. Det är tydligt att det anses mycket viktigt att kvinnors intressen måste få slå igenom i politiken, för att förändra den och för att förändra framtidens samhälle.

Under samma stämma hölls en frågestund med partiordförande Thorbjörn Fälldin och där yttrades följande fråga av en förbundsmedlem:

Är du Thorbjörn och är ni män inom centern medvetna om att det kommer att gå åt skogen med hela vår jord om vi inte tar till vara den resurs som kvinnorna är idag? Vi har inte tid att vänta att ni män ska bli mera kvinnliga och hinna rädda vår jord. Vi kvinnor måste in i politiken nu, i år, i detta val.”(stämmoprotokoll s. 25)

Tydligare kan det knappast bli. Kvinnor ses som en resurs som måste tas tillvara. Inte bara politiken och vårt samhälle kommer att bli en bättre plats att leva på, utan det kommer att ”gå åt skogen” med hela jorden om fler kvinnor kommer in i politiken. Återigen ser vi kopplingen till kvinnors förmodade speciella förhållande till miljön. Det är inte tal om kvinnors erfarenheter och intressen, utan snarare just kvinnliga värden och i detta fall, moraliska sådana.

4.2 Socialdemokraternas kvinnoförbund

I Morgonbris nr 2 från 1970 (s. 3, 21) sägs i ledaren bland annat följande:

Vi är definitivt inte nöjda med kvinnorepresentationen sådan som den är i dag, det må gälla partistyrelse, statliga verk, riksdag och fullmäktigeförsamlingar [...] Men vi kommer att fortsätta arbeta för ökad kvinnorepresentation till gagn för jämlikheten och den demokratiska balansen. [...] att kvinnorna under de fem decennier som gått väl axlat sitt demokratiska ansvar vid rösttillfällena men ännu har långt kvar till formell, etablerad likställighet då det gäller representation och inflytande.

I denna text framkommer rättviseargumentet tydligt: en ökad kvinnorepresentation är viktig för den demokratiska balansen, det finns inte så mycket mer att säga om detta.

Från ledaren i ett annat nummer läser vi att:

Vägen till verklig jämställdhet ligger lång och krokig framför oss. Men, och detta är viktigt, då ska vi ha klart för oss att matematisk rättvisa på representationsplanet närmast är en utopi idag och att den i och för sig inte garanterar ökad jämlikhet. Det finns idag många män som är betydligt mer vidsynta än stora grupper kvinnor och som effektivt hjälper till att närma verkligheten målsättningarna. (Morgonbris 1970, nr 11-12, s. 30)

Av detta uttalande uttolkar jag två saker. Först och främst att rättviseargumentet helt och hållet lyser med sin frånvaro, vilket kan tyckas vara märkligt med tanke på det förra citatet från en ledare tidigare samma år. Tvärtom sägs det här att en matematisk rättvisa (med andra ord en situation där kvinnor utgör femtio procent av de valda politikerna) inte är en garant för jämlikhet, vilket rättviseargumentet inte tar hänsyn till eftersom det innebär att kvinnor har rätt till en rättvis representation. Om det leder till jämlikhet eller något annat tillhör en annan diskussion. För det andra menar jag att vad som egentligen sägs i den tredje meningen är att det inte egentligen inte spelar någon roll vem som representerar oss, en "vidsynt" man kan representera en kvinna lika bra som en annan kvinna skulle ha gjort. Därmed faller även intresseargumentet och resursargumentet. Om man anser att det är oviktigt vem som representerar en är det ju också oviktigt att argumentera för fler kvinnor i politiken. Däremot påminner det om Esaiasson och Holmbergs resonemang om att socioekonomiska faktorer som yrke, utbildning, religion och *kön* faktiskt inte spelar någon större roll för de svenska riksdagsledamöternas åsikter i sakfrågor, även om de medger att det "inte är betydelselöst" om kvinnor eller män väljs in i riksdagen (1988, s. 150-152).

I en insändare återges ett brev från "kvinnoklubbisten" Gun Johansson:

Får vi i framtiden politiken helt dominerad av män som förr, och vad kommer det i så fall att betyda för inriktningen, utformningen av vårt samhälle? Är det någon som tror att det enbart är män som hårt driver frågorna om barntillsyn, åldringsvård, konsumentfrågor – för att ta några exempel [...] Jag anser i alla fall att fler kvinnor i politiken måste vi ha! (Morgonbris nr 11, 1971)

Här ser vi intresseargumentet. Man är oroad över hur samhället kommer att se ut om kvinnors intressen inte finns med där politiska beslut tas.

”Skall vi ha kvotering?”, så lyder rubriken på en artikel (1973, nr 3, s. 4) och svaret på frågan anser författaren, en äldre kvinnoklubbist Signe Höjer, vara ja. Hon ironiserar över de farhågor som många hyste under sjuttioalet:

Tänk om de [kvinnorna] inte säger något i riksdagen när de väl kommer in! Förfärliga tanke - de skulle kanske bli som alla de manliga riksdagsledamöter under årens lopp som ”inte sa så mycket men var duktiga i voteringen.”.

Vad kan då uttolkas ur detta uttalande? Jag menar att man kan se det som att vad författaren antyder är att det är mindre viktigt vad kvinnorna faktiskt gör eller säger när de väl kommit in i riksdagen. Kvinnor borde inte ha speciella krav på sig att göra mer än män eller att överhuvudtaget förväntas bidra till konkreta förändringar. Intresseargumentet och resursargumenten passar således knappast in här, snarare borde det vara ett tecken på att tankar om det rättvisa vad gäller kvinnors representation legat bakom uttalandet.

Att kvinnorna *behövs* i politiken ges återigen uttryck för i nr 12, s. 20, där man återger tankar från en kurs på Viskadalens folkhögskola:

Som situationen är idag står kvinnan utanför planeringen för framtiden. De värderingar som långsiktig planering av idag utmynnar i är fortfarande och kommer att så förbli värderingar som manssamhället ensamt står för.

Med andra ord: Kvinnliga värderingar är något som skiljer sig från manliga värderingar och de behövs i politiken för att den ska kunna förändras. Dock är det osäkert exakt vad som menas med dessa ”värderingar”. Är det värderingar som kvinnor utvecklat efter sina erfarenheter av att vara det kön som inte fått föra fram sina åsikter eller handlar det om mer moderliga instinkter?

Lite tydligare blir det i nr 4 1975, s. 8:

Kvinnor måste i högre utsträckning in i beslutande församlingar på alla nivåer. Under 1974 har en mängd konferenser och planeringsmöten hållits i samhällsplaneringsfrågor, frågor som rör hela mänskligheten. Redan på parkeringsplatsen har manssamhället avspeglat sig. Det har gått ett lämmeltåg med gravallvarliga män med gravida portföljer till konferenslokalerna. Män som skall planera för vårt samhälles utveckling [...] Det är på tiden att kvinnan kommer in i samhällsplaneringen för att ändra på manssamhällets hårdhet, skapa *ett mjukare, innerligare och omtänksammare samhälle*.

Framförallt den sista meningen återspeglar resursargumentet. Ett samhälle där män råder är hårt. Vad som behövs är kvinnor som kan tillföra andra saker för att förändra samhället i en annan riktning. En riktning där ”mjuka, innerliga och omtänksamma” värden, värden som vi ofta har sett förknippas med mödrar, behövs för att förändra samhället.

Från en artikel med rubriken ”Kvinnan i politiken” (Morgonbris nr 6 1975, s.14-15) där kvinnoklubbist Gunnel Färm berättar om sitt liv och sina politiska erfarenheter, kommer nedanstående textcitat:

Trafikfrågorna tycker jag är viktiga för oss kvinnor. Enligt undersökningar är det kvinnorna som mest reser kollektivt. Om familjen har bil, är det herrn i huset som använder den för sina arbetsresor. Själv har jag varken bil eller körkort och bistra erfarenheter av släpande på barnvagnar i stationstrappor. Jag är givetvis enda kvinnan i SL:s styrelse. Ibland tror jag att alltihop beror på fantasilöshet och trögtänkheter, ta t.ex. ett årsmöte vilket som helst. Mötesordföranden ska väljas.

Om man tänkte efter före, skulle man naturligtvis leta efter en kvinna att föreslå till den funktionen, just därför att det är ovanligt. Men icke!

Landstingsmötena är enligt samma författare ”förskräckligt tråkiga”. Inte frågorna som behandlas, men däremot det sätt som debatten förs på, de manliga talarna verkar tro att ju längre man talar desto bättre är det. Annat hade det blivit om kvinnorna fått komma till tals:

För jag har ett bestämt intryck av att de kvinnliga talarna – och det gäller allmänt, inte bara i landstinget – väntar tills de verkligen har något att säga och sedan framför det mycket enkelt och rättfram.

Vidare säger hon att:

Ibland [...] brukar jag tänka att om ingen kvinnlig småbarnsförälder lade sig i partipolitiken skulle våra villkor säkert vara ännu sämre. Och dessutom måste jag själv, för att känna mig som en hel människa, få engagera mig på alla de här planen. Ingen annan än vi själva har det djupa engagemang som egna erfarenheter ger. [...] Och så måste vi bli fler kvinnor i politiken, fler kvinnor som delar på uppdragen, på makten, förtroendet och ansvaret!

Vi ser igen intresseargumentet. Gunnel Färm menar att erfarenheter som kan sägas vara typiska för kvinnor, exemplifierat här av att dra barnvagnar på tåg och att inte ha tillgång till bil, är av politiskt intresse och kvinnor således borde finnas i politiken för att kunna hävda dessa intressen. Således framstår det som en aning märkligt varför hon sen tillägger att en kvinna bör väljas till ordförande därför att det är ”ovanligt”. Argumentet att kvinnor uttrycker sig på ett annat sätt än män känner vi igen från föregående kapitel, där det även uttrycktes i Budkavle. Vad som sägs är återigen att kvinnor talar på ett enklare sätt, och som tidigare menar jag att det möjligen kan ses som ett uttryck för kvinnors ”annorlundahet” och att deras överlägsenhet gentemot män, vilka uttrycker sig på ett sämre sätt. Varför det anses att kvinnor uttrycker sig enklare kan möjligen tänkas syfta på kvinnors modersroll och vana av att tala till barn på ett ”enkelt” och ”rättfram” sätt.

I Morgonbris nr 5 1976, s. 11 återkommer intresseargumentet i en krönika av Eva Swedenmark genom följande uppmaning:

Ditt liv är politik. [...] Men för att ge resultat i praktisk politik måste all vår samlade kvinnoerfarenhet användas i politiken. Vi behövs. Låt inte ilskan sippra bort i sandlådan [...] Vi behövs alla i politiken för att göra ett bra samhälle bättre. Dina speciella erfarenheter behövs.

Följande textutdrag kommer alla från diverse tryck som getts ut av SKF. I en broschyr kallad ”bris”, inte från sjuttioalet bör kanske påpekas, men dock tryckt 1967, presenterar förbundet sig för allmänheten och eventuella framtida medlemmar. Foldern finns även tryckt på engelska och tyska. I denna kan läsas:

De svenska kvinnorna är i stor utsträckning benägna att organisera sig för att tillvarata kvinnornas speciella intressen, liksom också de samhällsintressen som ligger dem särskilt nära om hjärtat.

I en broschyr med namnet ”Detta är ditt förbund” från 1973, presenteras målsättning, organisation och verksamhet. Här kan på s. 2 läsas följande:

För att arbetarrörelsens strävan för en omdaning av samhället skall bli framgångsrik, krävs hela arbetarrörelsens medverkan. [...] En ständig strävan från den samlade arbetarrörelsen måste *därför* [min kursivering] vara att hålla den politiska aktiviteten levande. Men vi vet att det är många människor som inte deltar i det politiska arbetet. Kvinnorna deltar t ex i betydligt mindre utsträckning i politiken än männen. Det är dubbelt så många män som deltar i de olika aktiviteter som demokratin kräver.

Här framgår det tydligt att det inte är av rättviseskäl som kvinnorepresentationen bör öka, utan av den anledningen att fler kvinnor i politiken är något som tvunget behövs för att kunna förändra samhället. Denna samhällsförändring behöver dock inte vara en förändring där *kvinnors* intressen får ett större genomslag, utan vad som syftas på i det andra citatet är arbetarrörelsens intressen. Att kvinnors intressen bör representeras kommer dock längre fram när det står att fler kvinnor i politiken behövs därför att:

På det sättet får vi en *bredd och allsidighet* som inte kan uppnås om bara redan etablerade kommer till tals. (s.11)

Samma typ av argument återfinns i ”Politiskt aktionsprogram 1979-1981”, som trycktes med anledning av förbundets kongress 1978:

[...] debatten om framtidens samhälle blir ofullständig utan kvinnorna [...] Om inte partiet klarar att få kvinnorna på de vägar som finns idag så måste vi skapa garantier för att de kommer med. Och garantin heter kvotering. (s.1-2)

I SKF:S aktionsprogram för 1975 kan vi läsa följande:

Alltför få kvinnor deltar idag i det politiska arbetet. För att genomföra de förändringar som är nödvändiga i samhället räcker det inte bara med att skapa opinion och väcka debatt- vi måste engagera oss i det partipolitiska arbetet. Då kan vi driva på politiken. Vi måste vara med i samhällets beslutande församlingar. Först då kan vi åstadkomma en grundläggande förändring. Vi kräver *därför* [Min kursivering]: Ökad representation för kvinnorna i alla beslutande församlingar. (s. 1-2).

Exakt vilka dessa ”nödvändiga förändringar” skulle vara redogörs inte närmare för, men för att kunna genomföra dem behövs fler kvinnor för att ”driva på politiken”. Egentligen uttrycks inte närmare *varför* fler kvinnor behövs, men det är i alla fall inte utifrån rättviseskäl som det anses som viktigt. Phillips, precis som t ex Meyer tidigare, menar att det faktiskt är viktigt vem som sitter med i de beslutande organen, av den orsaken att många frågor aldrig annars hade kommit upp på dagordningen (2004, s. 60) och det är antagligen denna tanke som ligger bakom detta resonemang.

4.3 Folkpartiets kvinnoförbund

Förbundet hade inte på sjuttioalet en egen medlemstidning, utan använde sig av Folkpartiets tidning Utsikt, där man disponerade en eller två sidor i varje nummer. År 1970 kan man utav en ledarartikel förstå att FPK tar frågan om kvinnor i politiken på största allvar och att man anser att det är en fråga av största vikt:

[...] bristen på kvinnor i politiken är en del av det större problem som handlar om kvinnans roll i samhället [...] Idag är debatten intensivare än på länge [...] Bristen på kvinnor i politiken hotar nu att förvärras [...] Vad gör vi åt det här problemet? Kan vi i kvinnoförbundet göra något? *Varför ska vi ha kvinnor i politiken?* [min kursivering] (Utsikt 1970, nr 2, s14-15)

Bakgrunden till oron är risken att kommunsammanslagningarna ska drabba kvinno-representationen negativt, men även den nya enkammarriksdagens införande sågs som ett problem eftersom antalet mandat totalt skulle komma att minska. Vilka svar finner man då på frågan varför vi ska fler kvinnor i politiken? Ett antal medlemmar i FPK har tillfrågats angående detta och även om svaren skiftar kan man överlag säga att de flesta argumenten för fler kvinnor i politiken handlar om rättvisa. Riksdagsman Cecilia Nettelbrandt säger:

Och politik behöver inte – och ska inte - vara ett smutsigt hantverk som inte passar kvinnorna [...] Och nog hade det sett annorlunda ut om kvinnorna varit mera aktiva. Säkert hade vi då tidigare haft daghem, servicehus, individuell beskattning, en riktig värdering av hemmafruns arbete, en allmän egenpension, en bättre uppskattning av vårdarbetet, barnet hellre än bilen i centrum osv. Människan själv i centrum – det skulle kvinnorna utan tvivel ha drivit fram.

Det kan diskuteras vilken typ av argument detta egentligen är. Till en del verkar det handla om kvinnors erfarenheter, erfarenheter som om de hade fått komma fram hade påverkat politikens utformning av samhället. Alla de saker som räknas upp kan sägas tillhöra områden där kvinnor traditionellt sett haft mest erfarenhet. Till en annan del kan man tolka det som om att kvinnors unika resurser eller moral hade förändrat samhället om de hade fått plats i politiken. Uttrycket ”människan själv i centrum” tyder på detta, vilket också antagandet att politik ibland har varit ”ett smutsigt hantverk” gör. En kvinnas annorlunda moral hade bidragit till en bättre politik som skulle vara renare och prioritera människor före andra mer ovidkommande saker.

Intresseargumentet tas även upp av Ruth Hamrin-Thorell, när hon svarar på frågan som ställdes tidigare, med en motfråga:

Behövs alltså inte kvinnor för att i de politiska instanserna särskilt bevaka sina egna, barnens och familjens intressen? Jo det tycker jag [...] Kvinnor i politiken är också till för mycket annat – för att gagna samhällsutvecklingen överhuvudtaget.

I Utsikt nr 9 1971, s 8-9 läser vi följande uttalande från förbundsordföranden i Göteborg, som anser att:

[...] självklart är det inte utan arbete vi lyckats få med så relativt många kvinnor på förtroendeposter. Men vi vill inte få förtroendeposter för att vi är kvinnor utan för att vi kan göra en aktiv och bra samhällsinsats.

Om man anser att det finns för få kvinnor i politiken och aktivt har arbetat för att förändra detta, men ändå inte vill att kvinnorna ska väljas på grund av sitt kön kan jag endast utläsa rättviseargumentet, även om inget uttalat sägs om att det är orättvist att kvinnor är underrepresenterade. I uttalandet sägs inget om att kvinnor skulle tillföra något som inte männen kan göra, utan det verkar nästan vara underförstått att en god samhällsinsats tillhör var och ens demokratiska ansvar och att kvinnor bör ta detta såväl som män.

Samma resonemang återkommer i nr 11, s. 13 1972 där jag, under rubriken ”FPK bildar ny storavdelning”, läser att man i Norrtälje kommun ska aktivera och utbilda kvinnor i samhällsfrågor och att försöka få in dessa kvinnor i nämnder och styrelser i kommunen. Initiativtagaren Birgitta Hilding säger så här:

I vår avdelning i Norrtälje kommun ska vi ha duktiga, utbildade kvinnor som kan tala för sin sak [...] Det ska inte bli någon kvinnoaksrörelse. Det är heller inte meningen att vi ska ha in kvinnor i politiken bara för att de är kvinnor. – Det är också en fråga om rättvisa för kvinnan. En duktig kvinna är inte mindre duglig att sköta politik än en duktig man.

Ännu ett exempel på en liknande diskussion bidrar Tyra Wallin, ett av Sveriges då fem kvinnliga kommunalråd, med då hon intervjuas i ett senare nummer. Bland annat framkommer följande:

Alla är vi människor, som har intresse av att samhället fungerar på bästa sätt. För att åstadkomma det fordras ett intensivt arbete och det arbetet utförs bäst av dem som har intresse, fallenhet och kunskaper. Om det sedan är män eller kvinnor är, eller borde vara, en bisak. Tyvärr är det inte så idag och därför är, återigen tyvärr, debatten om den kvinnliga representationen nödvändig. (Utsikt 1972, nr 13, s.9)

1972 lyder rubriken på en artikel ”Varför inte könskvotering?”, i vilken Ingrid Segerstedt-Wiberg argumenterar för kvotering av kvinnor. Hon menar att:

Under de gångna femtio år har ständigt framhållits att endast dugligheten ska fälla avgörandet [...] men resonemanget är knappast invändningsfritt. Den manliga dominans som rått i århundraden är ju en form av könskvotering, som hållit kvinnorna borta från de politiska besluten. Försöket [med kvotering] kan tvärtom leda till att många kvinnor med erfarenheter från samhällsområden som hittills varit dåligt representerade, kan berika och påverka det politiska livet. (Utsikt 1972, nr 13, s. 2)

Till skillnad från de tidigare citaten framhålls det här att kvinnor faktiskt bör väljas just för att de är kvinnor, för att bland annat ”berika och påverka” politiken, en åsikt grundad på intresseargumentation. (Officiellt tar Folkpartiet vid denna tidpunkt ställning mot ett lagstadgat kvotsystem, men istället vill man ställa upp konkreta mål inom de olika partiorganen för att bryta det man kallar för dödläge, vad gäller kvinnornas representation (Utsikt 1972, nr 13, s. 8)).

Folkpartiets ordförande vid denna tid, Gunnar Helén, refererar i en annan artikel i samma nummer några tankar framförda av riksdagsman och förbundsmedlem Cecilia Nettelbrandt:

Kvinnorna behövs över hela det politiska fältet. Alla minoriteter har rätt att få sin plats i samhällsarbetet. En ”minoritet” på 51 % desto större rätt. [...] Rättvisa åt kvinnorna inte bara i debatten utan också i praktiken! (s. 2)

Här ser vi återigen ett tydligt drag av rättviseargumentet. Dock förespråkar Cecilia Nettelbrandt, när hon senare under samma år talade på Fredrika Bremer-förbundets konferens med temat ”den 51-procentiga minoriteten”, istället intresseargument. Hon ställde frågan hur det kommer sig att så få kvinnor finns med i alla tillsatta utredningar och undrar varför de ”nya” tankarna om könsroller inte slagit igenom på detta område. Hon avslutar med att säga:

Och framför allt: i utredningarna formas framtiden. Där bör självfallet också *kvinnornas syn* [min kursivering] finnas med över hela fältet och inte bara på några snävt begränsade områden efter konventionella gränser. (Utsikt 1972, nr 13, s. 9)

I nr 1 1974, läser jag i en insändare från en medlem i kvinnoförbundet följande:

Nu när vi inom folkpartiet får färre platser att besätta lite varstans, är det någon som tror att det blir hälften män, hälften kvinnor? Icke! Gubbarna måste placeras först, de blir så väldigt ledsna annars. Vi måste få räknas som människor allihopa snart och folkpartiet borde gå först. Om detta att sätta den enskilda individen i centrum skall bli vår melodi i framtiden [...] så gäller detta i allra högsta grad kvinnorna i politiken.

Att kvinnor utgör hälften av mänskligheten och således borde representeras på samma sätt är som vi sett tidigare ett typiskt rättviseargument och det framkommer tydligt här.

I nr 6 1975, s. 6-7 ges ett porträtt av folkpartisten Karin Ahrland, som även är medlem i Fredrika Bremerförbundet. Hon anser, efter en kartläggning av kvinnor i politiken, att det är synd att man fortfarande följer de gamla könsrollerna så hårt: i den kommunala politiken hamnar de flesta kvinnorna i de sociala nämnderna och skolstyrelserna, vilket i och för sig är bra eftersom hon anser de vara viktiga nämnder. Dock är hon kritisk till att så få kvinnor finns i byggnadsnämnder och kommunstyrelser:

När lagstiftningen nu gör kommunerna ännu mer självständiga när det gäller fysisk planering är kvinnornas medverkan ännu viktigare. Deras erfarenheter behövs t ex vid planering av bostadsområden – de representerar hälften av dem som ska bo i dem.

Intresseargumentet ser vi här och på liknande sätt som innan är det vid planering av bostäder som det anses viktigt att kvinnor är med och fattar beslut. Att de representerar hälften av befolkningen är ju dock som vi precis har sett, ett vanligt rättviseargument.

I Utsikt nr 3, 1976, s. 16 läser jag följande insändare från en medlem i FPK, Adoré Cheema:

Vi måste göra något för att föra fram kvinnor med goda idéer i politiken och de kvinnor som vi lyckas få in i politiska uppdrag, måste känna och ha vårt handfasta stöd i sitt arbete. [...] Jag är principiellt emot kvotering, men det kan ha sin motivering i begynnelseskedet för att ge kvinnorna en chans till rivstart. Men sedan gäller det också att hålla dessa positioner och helst utträtta något. Fast kraven ska inte vara större på en kvinna än på en man å andra sidan. Förresten har det varit form av kvotering tidigare: Om en grupp bestående av 4 kvinnor och en man har haft att välja en representant, så har det i 9 fall av 10 varit mannen som blivit vald. Därför att han är man? Men jag skyller inte på mannen här, utan här är allt kvinnan syndabocken .”

Här kan man mellan raderna urskilja rättviseargumentet, av den anledningen att författaren menar att olika krav inte ska ställas på kvinnor och män. Kvinnor ska alltså inte behöva känna att de ska utträtta något annat eller något mer av endast av den anledningen att de är kvinnor. Vidare menar hon också att män tidigare valts endast på grund av att de varit män och kvinnor missgynnats på grund av sitt kön, vilket är ett klart exempel på orättvisa.

Även i nr 10/11 1976, s. 16 ser vi samma argument. En artikelrubrik lyder: ”Nominera kvinnor i höst”. Denna uppmaning ges av partistyrelsen, kvinnoförbundet och ungdomsförbundet och valda delar citeras här:

Vi måste nu visa att vi menar allvar med vårt krav på rättvisa åt kvinnorna. En viktig sak är då att i höst välja in fler kvinnor i kommunala nämnder och styrelse. [...] det är viktigt att kvinnorna nu får sitt genombrott i nämnder och styrelser. Det gäller särskilt sådana som av tradition har dominerats av män, t ex kommunstyrelser och byggandsnämnder.

1977 hade FPK landsmöte, och ”dementerade ryktet om sin död” som man kan läsa i Utsikt nr 6, s.3. Orsaken till denna rubrik var att det under en tid förts en intern diskussion huruvida förbundet borde läggas ned eller inte. Argument för nedläggning var bland annat att jämställdhetsfrågor borde lösas av män och kvinnor tillsammans. Motargumentet var bland annat att en separat kvinnoorganisation lättare skulle kunna locka fler kvinnor till politiken. Vid landsmötet valdes en ny ordförande, Charlotte Branting, som vid tillfället hade följande att säga:

-Vi behöver kvinnorna i politiken också som en symbol. En halv miljon skolflickor behöver den kvinnliga politikern som identifikation [...] Jag drömmer om ett samhälle där kvinnor och män är jämställda, där vi inte behöver bevaka speciellt att en kvinna får det uppdrag som är självklart och rättvist, ett samhälle där inget kvinnoförbund behövs. Men än är vi inte där [...].

Att kvinnorepresentationen borde öka för att flickor behöver kvinnliga förebilder i politiken tillhör egentligen inget av de tre argument som är grunden till denna analys. Anne Phillips har dock tagit upp det som ett möjligt fjärde argument för kvinnorepresentation, men anser det inte vara av större vikt, eftersom det enligt henne inte har någon särskild inverkan på politik i sig (Phillips 2000, s. 80). Vad som dock också framkommer i ovanstående citat är uppenbart argumentet om rättvisa.

Nästa textutdrag är taget ur en motion från Kopparbergs läns distrikt till förbundets landsmöte i Umeå 1971:

Många kvinnor uppfattar också Folkpartiet som ett särskilt kvinnovänligt parti. Om denna för partiet positiva inställning skall kunna bibehållas måste kvinnorna i högre grad än vad som nu är fallet också själva få möjlighet att vara med och utforma partiets politik. Den nuvarande underrepresentationen av kvinnor i partiets egna beslutande toppinstanser omöjliggör dock detta och rimmar illa med partiets officiella inställning till kvinnor”.

Här verkar det som om att fler kvinnor i politiken är viktigt för partiets image, snarare än för politiken själv eller kvinnorna själva.

1969 utsåg FPK:s landsmöte en kommitté för att diskutera förbundets organisation och målsättningar och man utarbetade då en samrådsrapport med namnet ”Fler kvinnor i politiken”, i vilken man tog fram olika alternativ för förbundets framtida organisation, men det bakomliggande syftet var, som också förstås av titeln, att diskutera vilken organisationsform som kunde tänkas vara den bästa för att säkerställa kvinnors plats i politiken (Slutrapport 1971 s. 24). Ett av dessa alternativ var att behålla förbundet i sin nuvarande form, det vill säga att fortsätta att organisera kvinnor separat från män. Ett argument för att fortsätta med denna organisationsform var att kvinnors *intressen* då bättre skulle kunna tillvaratas. Man menade att:

det ofta kan vara av värde med en särskild "pressure group" som driver "jämlighetsfrågor", både i samhället i stort och inom partiet, t ex -särskilt viktigt - vid nomineringar.

Sedan reserverar man sig, när man vidare säger att detta kan vara bra för möjligheten att kunna föra en självständig politisk aktivitet vid sidan av moderpartiet, men:

Från liberal synpunkt kan man hysa tveksamhet mot tanken att det skall finnas särskilda politiska ståndpunkter och program som omfattas av kvinnor respektive av män. [...] FPK:s självständiga politiska aktivitet tar sig närmast formen av bevakning av särskilda intresseområden och frågor, och av uttalanden och remissyttranden, som ligger i linje med partiets politik, men med starkare betoning av det som sammanhänger med jämlikheten mellan män och kvinnor. (Slutrapport, s. 25)

Ett argument för att gå samman med folkpartiet, istället för att organisera sig i en separat organisation, var att:

[...] enkönade politiska organisationer som permanent företeelse strider mot en liberal samhällssyn [...] visserligen kan kvinnoförbundet fungera som en "pressure group" för kvinnornas intressen. Men det finns också en risk att existensen av särskilda kvinnoförbund och kvinnogrupper bidrar till att bevara gamla fördomar om manligt och kvinnligt (s. 25)

Här kan vi se två olika argument. Dels hävdas att det är viktigt att bibehålla kvinnoförbundet, av den anledningen att kvinnor på detta sätt kan arbeta mer fokuserat med påtryckningar mot den etablerade politiken, för att på detta sätt bättre kunna hävda sina intressen. Speciellt bör betoningen ligga på "det som sammanhänger med jämlikheten mellan män och kvinnor". Men det sägs också tvärtom att det är tveksamt om det verkligen borde finnas speciella politiska ståndpunkter som endast omfattar kvinnor och att "enkönade" politiska organisationer inte passar ihop med en liberal samhällssyn.

Denna tvetydighet ser vi även i slutordet där det konstateras att:

även kommittén instämmer i att en alltför stark koncentration på s k "kvinnofrågor" bör undvikas, även om dessa självfallet kommer ha en central plats. Att kvinnor tar del i alla samhällsfrågor och inte enbart uppträder som förespråkare för "kvinnointressen" är enbart en fördel från jämlikhetssynpunkt. (s. 26)

Här sägs att man inte bör fokusera för mycket på "kvinnofrågor" samtidigt som de ska ha en "central plats". Det verkar som sagt som att man argumenterar för två olika saker här. Att kvinnor ska ta del i *alla* samhällsfrågor tolkar jag som ett uttryck för att det trots allt är rättviseargument (och dess demokratideal) som ligger i bakgrunden. Jag vill här göra en kort koppling till Gaspard som hävdar att de demokratiska rättigheterna (och skyldigheterna, som här t ex att "ta del i samhällsfrågor"), t ex representation, hör samman med individen, men som också menar att kvinnor ska integreras i politiken "som kvinnor" eftersom de uteslutits som kvinnor. Då blir det hela mer problematiskt eftersom kön ställs mot idealet om en könsneutral individ (Eduards 2002, s.52-53), vilket vi också kan se i ovanstående resonemang.

5 Diskussion

Representation har ibland kallats för ett "virrvarr" som accepteras av de flesta teoretiker (Phillips 2000 s. 55). Hur ser den ultimata sammansättningen av en politisk församling ut? Hur ska vi som väljare representeras av politikerna? Litteraturen om politisk representation är omfattande och diskussionen har i princip funnits lika länge som demokratibegreppet självt. För att tala i Anne Phillips termer kan man säga att en utveckling skett från en idéernas politik till en närvarons politik, med andra ord är det inte oväsentligt vem som representerar oss som väljare. Sverige och de nordiska länderna må idag utgöra undantag, men i de flesta andra länder utgör kvinnor fortfarande endast en liten minoritet av ländernas folkvalda församlingar.

Debatten om kvinnors politiska representation i Sverige, eller närmare bestämt varför kvinnors politiska representation borde öka, var högaktuell under sjuttioalet. Som vi har kunnat se fanns det olika sätt att argumentera för fler kvinnor i politiken. Huvudsyftet med denna studie var att få en förståelse för denna debatt. Överlag kan sägas att kvinnoförbundens tidskrifter egentligen inte går speciellt djupt in på frågan varför kvinnors representation bör öka. För alla tre förbunden var det emellertid självklart att kvinnors representation dittills varit dålig, eller till och med mycket dålig, och att något borde göras.

Anmärkningsvärt är att det både i Budkavle och i Utsikt återfinns kommentarer om att det till ganska stor del kan vara kvinnornas eget fel att de missgynnas. De tar inte för sig sägs det, eller så uppmuntrar de inte sina "medsystrar": CKF:s ordförande, Sonja Fredgardh, undrar vad kvinnors låga antal i politiken kan bero på, när deras valdeltagande faktiskt är högre än männens. Kvardröjande attityder i ett mansdominerat samhälle är hennes antagande och hon tillägger att "[...]attityderna finns tyvärr även bland kvinnorna själva." (Budkavle nr 8-9, s. 3). Samma resonemang återkommer, till exempel i en intervju med en kvinnlig kommunfullmäktigeledamot som säger att "[...]det till en del beror på oss själva. Det är svårt att få kvinnor att ställa upp" (Budkavle 1973, nr 1, s. 6). En FPK-medlem uttrycker samma idé när hon säger: "Om en grupp bestående av 4 kvinnor och en man har haft att välja en representant, så har det i 9 fall av 10 varit mannen som blivit vald. Därför att han är man? Men jag skyller inte på mannen här, utan här är allt kvinnan syndabocken ." (Utsikt nr 3, 1976, s. 16). Om detta har bland annat sagts att det knappast är troligt att det politiska systemet kommer att börja representera tidigare exkluderade grupper om inte dessa grupper själva utvecklar en känsla av politisk medvetenhet, t ex om sina egna intressen, och själva aktiverar sig politiskt. Det är också därför som kvinnorörelsen har fokuserat att öka kvinnors medvetenhet om sina egna förhållanden till exempel genom fraser som "det personliga är politiskt" (Sapiro 1981, s. 703-704).

Syftet har inte varit att jämföra kvinnoförbundens idéer om representation under sjuttioalet med dagens, till detta har utrymmet varit alltför begränsat. Jag måste dock

erkänna att jag till en liten del haft detta i bakhuvudet när jag analyserat texterna och således också blivit en aning överraskad över resultaten. Jag frågade mig varför man ville få en ökad representation av kvinnor och förväntade mig nog att se tydliga skillnader mellan de olika förbunden. Dock kan man knappast påstå att skillnaderna, även om de finns där, är markanta. Vissa menar att man ibland i den politiska debatten kan se hur dessa argument anförts sida vid sida och hur vissa politiska frågor präglas av olika typer av argument (se t ex Edwards 2000 kap 3), vilket har varit tydligt även i denna studie. Dels har kvinnoförbunden sinsemellan haft ganska liknande åsikter och dels har det inom varje förbund funnits inte ett, utan flera olika argument för fler kvinnor i politiken.

Varför ville man då att kvinnorepresentationen skulle öka? Inom akademien verkar intresseargumentet vara det mest populära. En orsak till det är antagligen att det har ansetts vara det mest radikala och det som faktiskt utmanar de rådande politiska institutionerna på ett annat sätt än vad rättvise- och resursargumenten gör. Till viss del kan detta sägas ha avspeglats i de olika debatter som jag följt, i det att det även här verkar ha varit det mest framträdande av de tre. Framförallt i SKF har det varit så, även om vi där också har sett inslag av de båda andra argumenten. SKF:s argument för fler kvinnor i politiken baserades på uttryck som: ”också kvinnors, inte bara mäns, erfarenheter och intressen påverkar politikens utformning”, ”kvinnor behövs i politiken för att den ska få bredd och allsidighet”, ”politiken blir ofullständig utan kvinnor” etc. För att ta ett exempel, så togs trafik- och samhällsplaneringsfrågor upp som politiska områden där kvinnors konkreta erfarenheter ansågs vara politiskt relevanta och att fler kvinnor måste finnas med där besluten tas för att föra fram dessa. Även inom CKF poängterades t ex trafikfrågor och planering av bostadsområden, lekplatser mm, men också hur viktigt det var med kvinnors erfarenheter vad gäller planering av bostäder. Detta är exempel på åsikter som vi har sett flera gånger i textanalysen.

Inom FPK förekom resursargumentet någon enstaka gång, medan intresseargumentet förekom relativt ofta. Dock var det rättviseargumentet som var mest vanligt förekommande i debatten. När argument för en ökad kvinnorepresentation ur en rättvisesynpunkt förekom var de överlag relativt allmänt formulerade. Det talades om kvinnor som hälften av mänskligheten, eller att demokratin inte blir komplett utan kvinnor och dylikt. Dessa argument bygger mycket på Wollstonecrafts tankar om att kvinnor ”också” är människor (human beings) och borde behandlas som det och inte som ”sexual beings”. FPK har dock inte kritiserat den liberala demokratin *i sig* särskilt mycket. Underförstått verkar alltid ha varit att systemet i grunden är ”neutralt” och ”opartiskt” (se t ex Squires 2001) och att man genom att arbeta för fler kvinnor i politiken, om det nu är genom kvotering eller uppmaningar inför nomineringar, löser problemet. Okins (1989) mer radikala aspekt på detta, att den liberala demokratin måste ”börja i familjen”, som alltså måste vara rättvis för att vi ska få ett rättvist samhälle, lyser sålunda med sin frånvaro. Detta gäller egentligen för alla kvinnoförbunden, vilket leder mig till att anta att det i förbunden fanns en stark tro på samhällets och systemets grundläggande kvaliteter.

Den debatt som pågick inom CKF präglades i högre grad än de andra förbunden av olika typer av idéer. Det är svårt att säga om något argument egentligen haft större inflytande än något annat beträffande förbundets agerande eller medlemmarnas

åsikter. Både rättvise-, intresse- och resursargumentet förekommer i ungefär lika stor grad i debatten. Klart är dock att resursargumentet förekommer mer här än hos de andra. Vi har sett hur kvinnors specifika egenskaper som kvinna och som moder har ansetts behövas i politiken för att göra den bättre. Ofta har det dock inte varit speciellt tydligt exakt på vilket sätt detta skulle göra politiken bättre. Att det skulle bli ett ärligare och mindre korrupt samhälle, som Dollar och Swamy menar, har jag i princip inte funnit något argument för, moraliska aspekter har nämnts, men oftast i mer allmänna ordalag, som t ex att samhället skulle bli ”människovänligare”.

De olika argumenten, framförallt resurs- och intresseargumenten, har i litteraturen kritiserats på olika sätt. Att hävda att fler kvinnor borde komma in i politiken är inte helt problemfritt. Anmärkningsvärt är att det sällan togs upp i den interna debatten att det kan vara ett problem med att t ex hävda att kvinnor har specifika egenskaper och en bättre moral än män, eller att det finns intressen, gemensamma för alla kvinnor.

FPK är ett undantag från detta när man, i rapporten ”Fler kvinnor i politiken” från 1971, påpekar att en alltför stark fokusering på ”kvinnointressen” riskerar att ”bevara gamla fördomar om manligt och kvinnligt”. Bland annat Phillips menar att även om man accepterar det faktum att gemensamma erfarenheter har ett ”utvecklande inflytande” på personers politiska övertygelser, så *garanterar* gemensamma erfarenheter inte dessa övertygelser eller mål (2000, s. 69). Om man hävdar detta riskerar man att hamna nära essentialistiska tankar, vilka ofta som sagt brukar sägas bidra till att ”frysa” skillnaderna mellan könen. Detta uttrycks inte explicit hos FPK, men man anar att det är vad dessa farhågor syftar på.

Var kommer då feminismen in i bilden? Som nämndes i inledningen har det inte varit något huvudsyfte att definiera förbundens feministiska ståndpunkter, men att de så att säga skulle kunna utläsas av förbundens syn på representation.

Jag menar att olika typer av feminism utgör grunden för de olika typerna av argument. Intresseargumentet kan sägas bygga på ”likhetsfeminism”, resursargumentet på ”särartsfeminism” och rättviseargumentet på ”liberal feminism”. Dessa olika typer av feminism kan sägas vara allmänt vedertagna begrepp som förekommer både i den allmänna politiska debatten och i den akademiska diskussionen (se t ex Eduards 2002, s. 23). Även till exempel Vicky Randall diskuterar denna typ av uppdelning och menar att den så kallade likhetsfeminismen, som bygger på tanken om ett patriarkaliskt samhälle med ett socialt skapat genussystem där kvinnor systematiskt underordnas, i själva verket har växt fram ur en så kallad marxistisk feminism, medan den så kallade särartsfeminismen med sina antaganden om mäns och kvinnors essentiella olikheter växt fram ur (det hon kallar) radikal feminism (2002, s. 111).

Således kan det konstateras att kvinnoförbunden under sjuttioalet influerades av alla tre typerna av feminism, i sitt arbete för en ökad kvinnorepresentation, men även allmänt i deras övriga arbete. Så kallad likhetsfeminism kan eventuellt sägas ha haft störst påverkan rent generellt sett, men de andra två var som vi sett också inflytelserika. Man ville ha fler kvinnor i politiken för att de ”behövdes” där, men också för att det ”var på tiden” att de kom med i större grad eftersom det i en demokrati är orättvist att undanhålla makt från en majoritet av befolkningen.

I en framtida studie skulle det vara intressant att göra en jämförelse mellan förbundens hållning under sjuttioalet och deras ståndpunkter idag, för att se vilka eventuella skillnader som kan tänkas ha uppstått under den tid som förflutit. Detta är speciellt intressant i en tid då alla riksdagspartier kallar sig "feministiska".

6 Referenser

6.1 Böcker och artiklar

- Baudino, Claudie, 2003. "Parity Reform in France: Promises and Pitfalls", *Review of Policy Research* vol 20, nr 3, s. 385-400.
- Bergström, Göran och Boréus, Kristina, 2000. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Björkhem, Barbro (red), 1994. *Rätt att rösta. 1919-1994, så fick kvinnor politiskt inflytande*. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Carlsson, Christina, 1984. "Folkpartiet och jämställdhetsfrågan" i *Liberal ideologi och politik 1934-1984*. Stockholm: Folk och samhälle.
- Dahlerup, Drude, 1988. "From a small to a large minority: Women in Scandinavian politics", *Scandinavian Political Studies* vol ? nr 4.
- Dahlgren, Anita - Elgström, Ole och Larsson, Hans Albin, 1985. *Kvinnor påverkar. Centerns kvinnoförbund ur tre vetenskapliga perspektiv*. Stockholm:LT.
- Dietz, Mary G, 1985. "Citizenship with a Feminist Face: The Problem with Maternal Thinking", *Political Theory* vol 13, nr 1, s. 19-37.
- Dollar, David et al, 2001. "Is women really the 'fairer' sex? Corruption and women in government", *Journal of Economic Behaviour and Organization*. Vol 46.
- Eduards, Maud, 2002. *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber.
- Elshain, Jean Bethke, 1992. "The power and powerlessness of women" i Bock, Gisela och James, Susan (red), *Beyond Equality and Difference*. London: Routledge.
- Esaiasson, Peter och Holmberg, Sören, 1988. *De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige*. Stockholm: Bonniers.
- Esaiasson, Peter - Giljam, Mikael - Oscarsson, H - och Wängnerud, Lena, 2003. *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Fredgardh, Sonja, 1985. "Fram skall du stiga, du landsbygdens kvinna..." i Larsson, Hans Albin, *Från bonderörelse till centerrörelse. Jubileumsboken 1985*. Centerns riksorganisation.
- Gilje, Nils och Grimen, Harald, 1992. *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos
- Gubar, Susan, 1994. "Feminist misogyny: Mary Wollstonecraft and the paradox of 'it takes one to know one' ". *Feminist Studies* vol 20, nr 3, s. 452-474.
- Hernes, Helga, 1982. *Staten-kvinner ingen adgang?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Karlsson, Gunnel, 1996. *Från broderskap till systerskap. Det socialdemokratiska kvinnoförbundets kamp för inflytande och makt i SAP*. Lund: Arkiv förlag.

- Lovenduski, Joni och Norris, Pippa, 2003. "Westminster Women: the politics of presence", *Political studies* vol 51, nr 1, s. 84-102.
- Mackay, Fiona, 2004. "Gender and political representation in the UK: the state of the 'discipline'", *The British journal of politics and international relations* vol 6, nr 1, s. 99-120.
- Meyer, Birgit, 2003. "Much ado about nothing? Political Representation Policies and the Influence of Women Parliamentarians in Germany", *Review of Policy Research* vol 20, nr 3, s. 401-421.
- Nicklasson, Stina, 1992. *Högerns kvinnor. Problem och resurs för Allmänna valmansförbundet perioden 1900-1936/37*. Stockholm: Almqvist och Wiksell International.
- Okin, Susan Moller, 1989. *Justice, Gender, Family*. Basic Books.
- Pateman, Carol, 1992. "Equality, difference, subordination: the politics of motherhood and women's citizenship" i Bock, Gisela och James, Susan (red), *Beyond Equality and Difference*. London: Routledge.
- Paxton, Pamela, 1997. "Women in National Legislatures: A Cross-National Analysis". *Social Science Research*, vol 26, nr 4, s. 442-464.
- Phillips, Anne, 2000. *Närvarons politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Randall, Vicky, 1988. 45-57 i Randall, Vicky och Waylen, Georgina (red) *Gender, Politics and the State*. London: Routledge.
- Randall, Vicky, 2002. 111 i Marsh, David och Stoker, Gerry (red) *Theory and Methods in Political Science*. Palgrave Macmillan.
- Ruddick, Sara, 1980. "Maternal thinking". *Feminist Studies*, vol 6, nr 2, s. 342-367.
- Sapiro, Virginia, 1981, "Research frontier essay: When are interests interesting? The problem of political representation of women", *The American Political Science Review* vol 75, nr 3, s.701-716.
- Sainsbury, Diane, 2004. "Women's Political Representation in Sweden: Discursive Politics and Institutional Presence". *Scandinavian Political Studies* vol 27, nr 1, s. 65-87.
- Squires, Judith, 2001. "Representing groups, deconstructing identities", *Feministic Theory* vol 2, nr 1, s. 7-27.
- Sung, Hung-En, 2003. "Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited", *Social Forces* vol 82, nr 2, s. 703-723.
- Swamy, Anand – Knack, Stephen – Lee, Young och Azfar, Omar, 2001. "Gender and Corruption", *Journal of Development Economics* vol 64, s. 25-55.
- Wängnerud, Lena, 2000. "Testing the Politics of Presence: Women's Representation in the Swedish Riksdag", *Scandinavian Political Studies* vol 23, nr 1, s. 67-91.
- Östberg, Kjell, 2001. "Demokratiskt genombrott med förhinder: Kvinnorna och det demokratiska genombrottet under mellankrigstiden" i Jönsson, Christer (red), *Rösträtten 80 år*. Regeringskansliet, Justitiedepartementet.

6.2 Primärmaterial

6.2.1 Tidskrifter

Budkavle 1970, nr. 10, s. 13.
Budkavle 1972, nr 8-9, s. 7
Budkavle 1973, nr 1, s. 6
Budkavle 1973, nr 5-6, s. 4
Budkavle 1973, nr 7, s. 14
Budkavle 1973, nr 9, s. 3
Budkavle 1973, nr 10, s. 13
Budkavle 1975, nr 7-8, s.13
Budkavle 1975, nr 10, s. 11
Budkavle 1976, nr. 8-9, s. 3
Budkavle 1976, nr 12

Morgonbris 1970, nr 2, s. 3, 21
Morgonbris 1970, nr 11-12 s. 30
Morgonbris 1971, nr 11.
Morgonbris 1973, nr 3, s. 4
Morgonbris 1973, nr 7-8-9, s. 18
Morgonbris 1973, nr 12, s. 20
Morgonbris, 1975, nr 4, s. 8
Morgonbris, 1975, nr 6 s.14-15
Morgonbris, 1976, nr 5, s. 11

Utsikt 1970, nr 2, s. 14-15
Utsikt 1971, nr 9, s. 8-9
Utsikt 1972, nr 11, s. 4, 13
Utsikt 1972, nr 13, s. 2, 8, 9
Utsikt 1973, nr 7, s. 2
Utsikt 1973, nr 10/11, s. 16
Utsikt 1976, nr 10/11, s. 16,
Utsikt 1976, nr 3, s. 16.
Utsikt 1977, nr 6, s. 3

6.2.2 Övrigt material

Centerns kvinnoförbund

Utskick från Centerns kvinnoförbunds förbundsstyrelse, 1970
Centerns kvinnoförbund, stämmoprotokoll 1973, s. 3

Centerns kvinnoförbund, stämmoprotokoll 1974, s. 13
Centerns kvinnoförbund, stämmoprotokoll 1978, s. 9
Centerns kvinnoförbund, stämmoprotokoll 1979, s. 25, 123, 125
Studiematerial för Centerns kvinnoförbunds medlemmar, 1968, s. 10
www.centerkvinnorna.se

Socialdemokraternas kvinnoförbund

”bris”(broschyr), 1967,
”Detta är ditt förbund” (broschyr) 1973, s. 2, 11
”Politiskt aktionsprogram 1979-1981”, s. 1-2
Aktionsprogram för 1975, s.1-2
Arbetsplan 1978-1979, s.8
Motion till Norrbottens socialdemokratiska distrikt (1982, s. 35
www.s-kvinnor.a.se

Folkpartiets kvinnoförbund

Motion till kvinnoförbundets landsmöte i Umeå 1971
”Slutrapport från FPK:s organisationskommitté” i material från landsmöte 1971
www.folkpartiet.se